

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MÜZİĞİ ANASANAT DALI

TÜRK MÛSİKİSİ'NDE TARİH SINIFLANDIRMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Oya İşboğa

Tez Danışmanı

Yrd.Doç.Çetin Körükçü

Mayıs, 2008

İstanbul

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Musikisi programı yüksek lisans öğrencisi **Oya İŞBOĞA** tarafından hazırlanan “ **Türk Sanat Müziğinde Tarih Sınıflandırmaları** ” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Sınav Tarihi : 28.05.2008

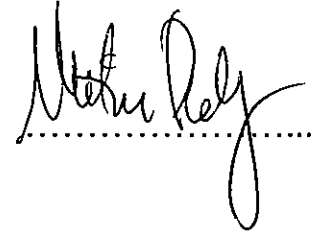
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Yrd.Doç. Çetin KÖRÜKÇÜ
(Danışman-H.Ü.Konservatuvar)

.....

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Metin BALAY
(Yeditepe Üniv.)

.....

Jüri Üyesi : YRd.Doç.Dr.Yalçın ÇETİNKAYA
(H.Ü.Konservatuvar)

.....

ÖNSÖZ

Bu çalışma, T.C. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anasanat Dalı yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

“Türk Mûsikîsi’nde Tarih Sınıflandırmaları” Türk mûsikîsi araştırmacıları tarafından tartışmalı bir konu olagelmiştir. Bu tarih sınıflandırmaları batı müziği tarih sınıflandırmalarından esinlenilerek yapılmış ve dolayısıyla kavramların Türk mûsikîsi tarihi sınıflandırmalarında da neredeyse olduğu gibi kullanılmış olması, tartışmaların temel sebebini oluşturuyor olabilir. Bu tezde, iki müzik kültürü ve tarihi arasında detaylı bir kıyas yapmaktan çok, iki müzik kültürünün tarih sınıflandırması genel hatlarıyla incelenmeye çalışılmış ve Türk mûsikîsinin tarih sınıflandırmasında Batılı müzikologların yöntem ve dönem isimlendirmelerinin Türk müziği araştırmacıları üzerindeki etkisi de bir yandan ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bazı Türk mûsikîsi araştırmacılarının, Türk Mûsikîsi Tarihi’nde sınıflandırma yapmak yerine, yüzyıllar içinde gelişiminin tarihsel bir yöntem ile anlatımının uygun ve yeterli olduğunu söylediklerine dair bilgilere ulaştığımızı belirtmeliyiz. Hiç kuşkusuz bu bilimsel çalışmanın ana hedefi, “Türk mûsikîsinde tarih sınıflandırması”nın tesbit edilmesi olduğu için, biz de özellikle tarih sınıflandırmalarına yöneldik ve konu ile ilgili kaynaklara ulaşmaya gayret ederek, Türk Mûsikîsi Tarihi’ndeki sınıflandırma çalışmalarını inceledik.

Tezin oluşumunda yardımlarını esirgemeyen, danışmanım Sayın Yrd Doç. Çetin KÖRÜKÇÜ’ye, araştırmamın şekillenmesinde yardımcı olan, Yrd Doç. Yalçın ÇETİNKAYA’ya ve öğrenim hayatım boyunca bana emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Oya İşboğa

May 2008

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	v
1. GİRİŞ	1
2. TÜRK MÛSİKİSİ TARİHİNDE SINIFLANDIRMA	2
3. TÜRK MÛSİKİSİ TARİHİNDE SINIFLANDIRMA	
ÇALIŞMALARI	5
3.1. İhsan Akmer'in Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	5
3.2. Gültekin Oransay'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	8
3.3. Yılmaz Öztuna'nın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	10
3.4. Cinuçen Tanrıkorur'un Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	12
3.5. Emin Ünkan, Bedia Ünkan ve Nevzat Ünkan'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	15
3.6. Ercüment Berker'in Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	24
3.7. Nazmi Özalp'in Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması ..	26
3.8. Walter Feldman'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	27
3.9. Onur Akdoğu'nun Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	28
3.10. Ali Uçan'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	30
3.11. Mustafa Cahit Atasoy'un Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	32
3.12. Gültekin Aydoğdu'nun Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	33
3.13. Ahmet Şahin Ak'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması	37
4. BATI MÛZİĞİ TARİHİ KİTAPLARINDA DÖNEMLER	40
4.1. Batı Mûsikîsi Tarihi Dönemlerinde Kullanılan Kavramlar	49
4.1.1. Romanesk	49
4.1.2. Gotik	49
4.1.3. Barok	50
4.1.4. Klasisizm	50
4.1.5. Romantizm	51

5. TÜRK MÛSİKÎSİ SINIFLANDIRMALARININ KARŞILAŞTIRILMALARI	57
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	63
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ	73

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1. Cinuçen Tanrıkorur'un ve Ercümend Berker'in Sınıflandırılmalarının Karşılaştırılması	26
Tablo 3.2. Osmanlı Mûsikîsinin dönemleri ve ana kaynakları	28
Tablo 4.1. Batı Mûsikîsi Tarihi Kitaplarında kullanılan Dönem başlıklarının karşılaştırılması.....	45
Tablo 5.1. Türk Mûsikîsi Dönem başlıklarının karşılaştırılması.....	58

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MÜZİĞİ ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Mûsikîsi'nde Tarih Sınıflandırmaları

Hazırlayan
Oya İşboğa

Tez Danışmanı
Yrd.Doç. Çetin Körükçü

Mayıs, 2008
İstanbul

ÖZET

Müzik tarihi sınıflandırmaları, müzikbilimsel bir çalışma için büyük önem taşımaktadır. Bu sınıflandırmalar, bir medeniyetin müzik kültürünün ve tarihinin daha iyi anlaşılmasına imkân veren ve araştırma kolaylığı sağlayan çalışmalardır. Batı müziği bilimcileri, kendi müzik tarihini araştırırken, bu uzun müzik tarihini belirli dönemlere ayırmışlardır. Hatta bu araştırmalar, Türk müziği tarihini dönemlendirmek konusunda çalışan yerli müzikbilimcilere de ışık tutmuştur.

Türk müziğini dönemlendirme çalışmaları, 20. yüzyılın başlarına kadar uzatılabilir. Günümüze kadarki süreçte Türk Mûsikîsi Konservatuarı'nın da kurulması ile birlikte, bu alanda ciddi sayılabilecek akademik çalışmalara da rastlanmaktadır. Çok eski tarihlere uzanan bir geçmişi olmasına rağmen Türk mûsikîsi, müzikolojik çalışmalar bakımından henüz istenilen düzeyde değildir ve yapılan birçok çalışma, yeterli olgunluğa ulaşmamıştır. Türk mûsikîsini dönemlendirme çalışmaları da bu konuların başında gelmektedir. Bu tez, bu alanda yapılan çalışmaları sadece gözden geçirmeye yönelik bir tez olma özelliği taşımaktadır ve bir dönem anlayışı ortaya koymak yerine, var olan sınıflamaları tespit ederek, bu sınıflamaları, nelerin oluşturduğunu gözlemlemeye gayret etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Mûsikîsi, Tarih, Sınıflandırma.

REPUBLIC OF TURKEY
HALIÇ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
TURKISH MUSIC DEPARTMENT
MASTER THESIS

Historical Classifications in Turkish Art Music
Prepared By
Oya Isboga

Thesis Consultant
Assist.Prof. Cetin Korukcu

May, 2008
Istanbul

SUMMARY

Historical classifications of music, is of great importance for any musicological study. These classifications help to better understand and enable to research the music culture and history of a civilisation. While researching their own music history, the western musicologists have divided their long music history into certain periods. These researches even shed a light on local musicologists who work on classification of the history of Turkish music.

The studies on classification of Turkish music have started by the beginning of the 20th century. Until today, also with the foundation of the conservatory of Turkish music, one can come across some academic studies which are considered to be serious. Although it has a long history, the musicological studies on Turkish music are not satisfactory and most of them are not matured enough. The classification studies of Turkish music are the primary ones among these studies. This thesis, rather than presenting a fresh classification approach, simply tried to review existing classification approaches and observe their characteristics.

Keywords: Turkish music, History, Classification

1. GİRİŞ

Günümüzde Türk müzik kültürü, Avrasya’da yaklaşık 11 milyon kilometrelik bir alana yayılmış olan, Türk dil-kültür kökeninden gelen, Türkçe konuşan, yaklaşık 250 milyonluk bir insan topluluğunun ve onun oluşturduğu Türk Dünyası’nın müzik kültürüdür. Somut olarak günümüz Türk Dünyası’nın müzik kültürü denilince, başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere, bağımsızlığına kavuşmuş, yarı bağımsız veya bağımlı yaşayan, örgütlü veya örgütsüz, irili ufaklı tüm Türk Toplum ve Toplulukları’nın müzik kültürleri anlaşılır.

Türkler, tarih boyunca çok geniş bir coğrafi alana yayılmış olup buralarda birtakım farklı müzik kültürleriyle etkileşim içine girmişlerdir. Bu etkileşimler sonucunda Türk müzik kültürü pek çok koldan beslenmiş ve zengin bir yapıya kavuşmuştur. Böylesine zengin bir kültür mirasının izlerini Türk Mûsikîsi’nin gerek terminolojisinde gerek bu kültüre hizmet etmiş müzisyenlerinin etnik çeşitliliklerinde gerekse ses sisteminin temellerini oluşturan eski yazılı kaynakların diğer bazı kültürlerle bağlantısında somut olarak görmek mümkündür. Son iki yüz yıldır Batı’dan gelen kültürel etkilerin izleri ise ses ve çalgı müziği repertuarındaki eserlerle icra alanında kendini göstermektedir.

Türk Mûsikîsi konservatuarlarının kurulmasıyla Türk müzik kültürünün önemli bir parçası olan Türk Mûsikîsi hakkında bilimsel çalışmalar da yoğunlaşmaya başlamıştır. Belli bir döneme kadar belli ekollerle ilerleyen bilim derinlik kazanmış, bir dönem tabu sayılan konular tartışmaya açılmıştır.

Bunlardan bir Türk Mûsikîsi Tarihi ve sınıflandırılmasıdır. Bir döneme kadar, Avrupa ekolünden gelenler ve Türk Mûsikîsi ekolünden yetişenlerin farklı yaklaşımları varken, bu konu tartışmaya açılmıştır. Tarih bilimi gibi birçok bilimde aynı zamanda bir eğitim aracı olarak kullanılan sınıflandırma çalışmaları, üzerinde durulması ve ihmal edilmemesi gereken bir konudur. Bu güne kadar yapılan çalışmaların bilimsel olarak değerlendirilmesi de ayrı bir önem taşımaktadır.

2. TÜRK MÜZİĞİ TARİHİNDE SINIFLANDIRMA

Türk Mûsikîsi Tarihi, tüm türlerin ve bu türlerle ilgili besteciden kurumlara kadar tüm olguların ele alındığı bir tarih çalışmasıdır. *“Bu konuda ilk çalışmayı Rauf Yekta Bey, 1913 yılında Encyclopedie de la Musique et Dictionnaire du Conservatoire adıyla Albert Lavignac (1846-1916) tarafından Paris’te yayınlanan ansiklopediye Turquie başlığı altında, Türk Mûsikîsi’ni, genel hatlarıyla ve çok geniş bir özet şeklinde yazmıştır.”*¹

1913 yılında Fransızca olarak basılan, ancak 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması dolayısıyla Türkçesi 1922 yılında yayınlanabilen bu çalışma, “Türklerde Mûsikî Tarihine Bir Bakış” başlığı altında genel hatlarıyla anlatmıştır. 1985 yılında Orhan Nasuhioğlu tarafından “Türk Musikisi” adıyla Fransızca’dan çevrilmiş ve Pan Yayıncılık tarafından basılmış olan çalışma incelendiğinde, Rauf Yekta Bey’in Türk Mûsikîsi tarihini sınıflandırma, diğer bir deyişle dönemlere ayırma gereği duymadığı görülür.

Aslına bakılırsa bilimsel sınıflandırma çalışmaları bir bilim için önemli konulardandır. Özellikle tarih anlatımında tarihi etkileyen evreleri ve dönemleri incelerken bir gereklilik gibi görünmektedir. “Bir bilim dalı veri toplama, adlandırma, sınıflandırma, hipotez kurma, deneme ve değerler dizisi oluşturma ve kuram-yasa aşamalarını kapsayan bir yöntem piramidi ile çalışır.”² Bu yüzden bir tarih anlatılırken sınıflandırma çalışmasının yapılması da bir gereklilik olarak karşımıza çıkar. Sınıflandırma çalışmasının kendine has özellikleri vardır. “Sınıflandırma çalışmalarında nesnelere kendine özgü gruplara ayrılmıştır, çünkü ortak özellikler taşırlar. Gruplamaların veya sınıfların bir sistemi ya da metodu vardır. Bu gruplamalar, önceden tanımlanmış özellikler veya özellikler kümesi temelinde yapılırlar. Sınıflamada sorulacak soru çeşitleri şunları içerir: *“Bu şeyler nasıl ilişkilendirilir? Ortak olan özellikleri nelerdir? Bu nesnelere kaç farklı yolla gruplanabileceğini düşünüyorsunuz? Boş bir küme oluşturmak mümkün mü? Bu grubu diğerlerinden ayıran belirleyici özellikler nelerdir?”*³

¹ Bkz. <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

² Bkz. http://www.tuba.gov.tr/files_tr/haberler/mufredat.doc

³ Bkz. <http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/kitaplar/ilkfen/ogr/aday10.doc>

Bilimde sınıflandırma çalışmaları yukarıda anlattığımız yöntem ve prensiplerle gerçekleştirilirler. Tarih çalışmalarında da bu veya buna benzer çalışmalara gerek duyulur. Ciddi bir sınıflandırma yapılmamış bile olsa, birçok kaynakta tarih anlatımı sırasında sanki bir sınıflandırma yapılmışçasına değinmelere sıklıkla rastlanır.

Örneğin, Bülent Aksoy'un "Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki" adlı Türk Mûsikîsi'nden bahseden seyahatnameleri konu alan kitabında, Türk Mûsikîsi'ni yüzyıllara göre tasnif etmeyi tercih etse de, giriş bölümünde 17. yüzyılı klasik Türk musikisinin "kuruluş dönemi", 18. yüzyılı ise "olgunlaşarak doğu musikisi içinde kendi ulusal zevkini yarattığı dönem" olarak adlandırmaktadır.⁴ Bu bütünsel bir sınıflandırma çalışması olarak değerlendirilmese de, yazarın Türk Mûsikîsi'nin belli evreler geçirdiği kanaatinde olduğuna delildir.

Eugenia Popescu-Judetzi'nin "Prens Dimitrie Cantemir Türk Musikisi Bestekârı ve Nazariyatçısı" adlı kitabının üçüncü bölümünde Kantemiroğlu'nun tarihi şartlara oturan yaklaşımı, Türk kuramsal musikisi tarihinde yepyeni bir çıkış yolu açıldığını gösteren aydınlanma çağının şafağında deneyci felsefeyi kesin bir şekilde onaylayan bir yaklaşım olarak belirtmiş ve "Aydınlanma Çağı" adını verdiği bir dönemden bahsetmiştir. Kantemiroğlu ile birlikte başlayan dönemin temsilcilik söylemi döneminin kapanmasına yol açtığını yazmıştır.⁵

Türk Mûsikîsi tarihi konusunda yapılan ilk tarih sınıflandırması, İhsan Akner'in Burhaneddin Ökte ve Fikret Kutluğ'un sahibi olduğu Türk Musikisi Dergisi'nde yayınlanmıştır. Literatür incelendiğinde, daha sonra müzikoloji ile ilgilenen kişilerin yaptığı çeşitli sınıflandırma çalışmalarına rastlanır.

Türk Mûsikîsi Tarihi hakkındaki sınıflandırma çalışmalarını dünden bugüne ele alan ve inceleyen ilk çalışma, Onur Akdoğu'nun kişisel sitesinde (www.onurakdogu.com), "Musiki Online'da Feridun Öney kaynaklı yayınlanan yanlış dönem anlayışlarına yanıt olmak üzere) - Türk Müziği Tarihi'nde DÖNEMLER"⁶ başlığıyla yayınlanmıştır. Daha sonra bu yazıda değişiklikler yapan Onur Akdoğu, bu yazıya "Türk Müziği Tarihi'nde Dönemler"⁷ başlığı vermiştir.⁸

⁴ AKSOY, Bülent; "Avrupalı Gezginler Gözüyle Osmanlılarda Musiki", Pan Yayınları, İstanbul, 1994, s:10.

⁵ POPESCU-JUDETZ, Eugenia; "Prens Dimitrie Cantemir Türk Musikisi Bestekârı ve Nazariyatçısı", Pan Yayınları, İstanbul, 2000, s:82.

⁶ Bkz, <http://www.sevcanorhan.com/PaylasimlarDetay.asp?ID=1>

⁷ <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

Onur Akdoğu'nun makalesinde adı geçen, sınıflandırma çalışması yapan araştırmacılar soyadı sırasına göre şunlardır:

Onur Akdoğu

İhsan Akıner,

Ercüment Berker

Gültekin Oransay,

Emin-Bedia-Hakan Ünkan,

Nazmi Özalp,

Yılmaz Öztuna,

Araştırmamız sırasında, Ahmet şahin Ak, Mustafa Cahit Atasoy, Gültekin Aydoğdu, Walter Feldman, Cinuçen Tanrıkorur ve Ali Uçan'ın yaptığı sınıflandırmalara rastladık. Ahmet şahin Ak, Mustafa Cahit Atasoy, Walter Feldman, Cinuçen Tanrıkorur ve Ali Uçan'ın sınıflandırma alışmaları Onur Akdoğu'nun makalesinin kaleme alındığı tarihten önce, Ahmet şahin Ak, Gültekin Aydoğdu'nun yaptığı sınıflandırma alışmaları, Onur Akdoğu'nun makalesinin kaleme alındığı tarihten sonra yapılmıştır.⁹

⁸ Musikionline isimli internet sitesinin sahibi Ahmet Emre elik, bu internet sitesini 2001 yılının ocak ayında açtığını, 2004 yılının başında kapandığını, Onur Akdoğu'nun yazısının, 2001 yılına ait olduğunu belirtti.

⁹ Ahmet Emre elik, Gültekin Aydoğdu'nun sınıflandırmasının www.turkmusikisi.net adresinde Musikionline'da yayınladığı Feridun Öney'in ders notlarından sonra yayınlandığını, Aydoğdu'nun yazısının Onur Akdoğu'nun makalesinden sonra olduğunu belirtti.

3. TÜRK MÜZİĞİ TARİHİNDE SINIFLANDIRMA ÇALIŞMALARI

Birinci bölümünde belirtilen, literatürde saptadığımız Türk Mûsikîsi Tarihi sınıflandırma çalışmaları, farklı tarihlerde yapılmış ve farklı yaklaşımdaki tarih anlayışıyla dönemlere ayrılmıştır. Birinci bölümde değindiğimiz çalışmaları, ikinci bölümde incelemeden önce bu çalışmaları, kronolojik olarak sıralayalım:

1948, İhsan Akıner; Türk Musikisi Dergisi, Sayı: 14 - 22.

1976, Gültekin Oransay; Musiki Tarihi - II.Sınıf.

1976, 1987, 1990, Yılmaz Öztuna; Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi, Türk Mûsikîsi Teknik ve Tarih.

1976, Cinuçen Tanrıkorur; televizyonda yaptığı Lem'i Atlı hakkındaki konuşması.

1984, Emin-Bedia-Hakan Ünkan; Türk Sanat Musikisinde Temel Bilgiler.

1985, Ercüment Berker; Arel'i anma gününde televizyonda yaptığı konuşma.

1989, 2000, Nazmi Özalp; Türk Mûsikîsi Tarihi/Derleme, Türk Mûsikîsi Tarihi.

1996, Walter Feldman

1998, Onur Akdoğu

2000 Ali Uçan,

2000 Mustafa Cahit Atasoy

2001GültekinAydoğdu;

<http://www.turkmusikisi.com/arastirmalar/donemler.htm>.

2003 Ahmet Şahin Ak,

3.1. İhsan Akıner'in Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

İhsan Akıner'in yaptığı Türk Mûsikîsi tarihi sınıflandırması, Burhaneddin Ökte ve Fikret Kutluğ'un sahibi olduğu Türk Musikisi Dergisi'nde yayınlanmıştır. Ayda bir yayınlanan bu derginin 14. sayısında "Musiki Tarihimize Umimi Bir Bakış" başlığı ile yayınlanmaya başlayan İhsan Akıner'in makalesi, dokuz sayı kesintisiz

sürmüş, 22. sayıda son bulmuştur. Derginin yayın tarihi ne yazık ki dergi künyelerinde yer almadığı için hangi tarihlerde yayınlandığı hakkında bir bilgi vermek mümkün değildir. Ancak Akıner, 22. sayıda, yazısının sonunda çalışmasının tarihini Bursa-1948 olarak belirtmiştir.¹⁰

Akıner, Türk Mûsikîsi tarihini genel olarak ele alan çalışmasının başında, o güne kadar “esaslı bir musiki tarihi” yazılmadığını anlatır ve kendi çalışmasının da “bu iddiadan uzak” olduğunu belirtir.¹¹ Daha sonra Türk Musiki tarihini anlatmaya başlayan Akıner, tarihi anlatabilmek için sınıflandırma yapmanın şart olduğuna değinerek Türk Musikisini iki ana başlıkta incelenmesi gerektiğini söyler:

“Musiki tarihimizi ilk zamanlardan itibaren tetkik edebilmek için aşağıdaki şekiller dahilinde tasnif yapmak muvafık olur:

1 - İslamiyetten önceki musikimiz.

2 - İslamiyetten sonraki musikimiz.”¹²

İslamiyet’ten önce müziğin Türkler arasında önemli bir yeri olduğunu belirten Akıner, dini ve dini olmayan törenlerde müzisyenlerin yer aldığını ve toplumda saygın bir yerleri olduğunu anlatır. Bu müzisyenlere “şaman, baskı, kam, ozan” adının verildiğine değinen Akıner, bunların aynı zamanda şair olduklarını, şiirlerini sazları eşliğinde söylediklerini belirtir. Dini hüviyetleri de bulunan bu müzisyenlerin dışında Türk toplumunda, serbest ozanların da varlığından bahseder.

Bunun dışında eski Türk hükümdarlarının saray ve ordugâhlarında müzik takımlarının bulunduğunu, bunların belli zamanlarda müzik icra ettiklerini anlatır. İcra edilen bu eserlere 9 kök dendiğini, Selçuklu ve Osmanlılarda bu âdetin devam ettiğini belirten Akıner, “Osmanlı Türklerinde Mehter adı verilen milli bandonun esası da bu çok eski Türk muzikâsından gelmektedir”¹³ diyerek mehter ve mehterhanenin İslamiyet öncesinden geldiğini anlatır.

Akıner, İslamiyet’ten sonraki Türklerdeki Mûsikî’yi şöyle sınıflar:

“1- Eskilerin (Avam musikisi) dedikleri halk musikisi.

¹⁰ İhsan Akıner’in hayatı hakkında araştırılma yapılmış, sadece Türk Mûsikîsi Dergisi’nde değinildiği kadarıyla Bursa Musiki Derneği’nde Kanun öğreticiliği yaptığı bilgisine ulaşılabilmektedir. “Bursa Ansiklopedisi” isimli eserde adı geçmediği tespit edilmiştir.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız, İhsan Akıner; “Mûsikî Tarihimize Umûmi Bir Bakış”, Türk Mûsikîsi Dergisi, sayı 14, İstanbul-?, s:2.

¹² A.g.e. s: 2.

¹³ A.g.e. s: 3.

2- *Münevver sınıfın musikisi.*”¹⁴

Akner’in İslâmiyet’ten sonra Türk Mûsikîsi’ni ikiye ayırışı bir tarih sınıflandırması değil, bir tür sınıflandırmasıdır. Halk müziğini anlattıktan sonra, “münevver sınıfın mûsikîsi” olarak adlandırdığı türü sınıflandırmaya başlar. Bu sınıflandırma ise, Türk müzik kültürü içinde bir biçimi olan Türk Mûsikîsi’ndeki türlerin sınıflandırılmasıdır. :

“Şimdi kültürlü sınıfın mûsikîsine geçelim. Bunu da ikiye ayırmak lâzımdır:

1- *Dînî mûsikî.*

2- *Dînî olmayan mûsikî”*

Dînî mûsikînin birçok nev’ileri vardır. Bunlar makamla Kur’an okumaktan başlar. Ezan, Esselât, Temcit, Tekbir, Mevlüt, Kasîde, Mi’râciye, Mesnevî, Ayin, Tevşih, İlâhi, Mersiye gibi çeşitler gösterir.

Dini musikiyi de yine iki şekilde mutalea etmek doğru olur:

1- *Tekke musikisi.*

2- *Bunun dışındaki dini musiki.*”¹⁵

Dini müzik hakkında açıklamalar yapan İhsan Akner, çalışmasının devamında “kültürlü sınıfın gayri dinî” müziğinden bahsederek, daha sonra Selçuklular döneminden başlayarak günümüze kadar olan müziğimizdeki gelişmeleri anlatır.¹⁶ İhsan Akner’in çalışmasında söz ettiği, tüm sınıflandırmalar yukarıda belirtildiği gibi bir tarih sınıflandırması değil, tür ve biçim sınıflandırmasıdır aynı zamanda.

Yazarın yazı içindeki tarihsel yaklaşımları ve adlandırılmaları tartışmaya açıktır. Hatta denilebilir ki bilimsel açıdan doğru olmayan isimlendirmeler mevcuttur. (Münevver sınıfın musikisi gibi). Tüm bu tartışmalara rağmen Akner’in yazısının başında yaptığı İslamiyetten önceki musikimiz / İslamiyetten sonraki musikimiz sınıflandırması, Türk Mûsikîsi tarihinde yapılan ilk sınıflandırma olması açısından önemlidir.

Bu sınıflandırmayı Onur Akdoğu şöyle değerlendirmiştir:

¹⁴ A.g.e. s: 3.

¹⁵ A.g.e. s:2.

¹⁶ A.g.e.

“Kuşkusuz ki, İslamiyet’in Türk Müziği üzerindeki çok önemli etkisi dikkate alındığında, böyle bir ayrımın sağlıklı olduğu hemen anlaşılmaktadır. Ama İslamiyet’in Türklerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edildiği 10. yy’dan günümüze değin geçen bin yılı aşkın zaman içinde oluşan Türk Müziği’ndeki değişim ve başkalaşımın tümünü aynı zaman dilimi içinde, yani, İslamiyet Sonrası Türk Müziği olarak ele almak, gerçekçi olmadığı gibi, bilimsel de değildir.”¹⁷

3.2. Gültekin Oransay’ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

9 Eylül 1930 tarihinde Berlin’de doğan, 1950 yılında girdiği Ankara Devlet Konservatuarı Kompozisyon Bölümü’nden 1954 yılında mezun olan, Münih Üniversitesi Felsefe Fakültesi’nde “Müzikbilim Doktorası”nı 1962 yılında tamamladıktan sonra İzmir Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Küğbilim Bölümü’nü kuran, 20 Kasım 1989 yılında vefat eden Gültekin Oransay’ın Yaykur Açıköğretim Dairesi tarafından 1976’da yayınlanan, eğitim enstitüleri müzik bölümleri için kaleme aldığı “II. Sınıf Musiki Tarihi” adlı çalışmasında Türk Mûsikîsi tarihini üç ayrı dönemde anlattığı görülmektedir:

“1 - Oluşum Evresi(1520 öncesi)

2 - Doruk Evresi(1520-1826)

3 - Unutulma Evresi(1826’dan beri)”¹⁸

Gültekin Oransay “Oluşum Evresi” olarak adlandırdığı bölümü anlatırken bu dönemde yer alan Selçuklu Dönemi hakkında gelen belgenin azlığından bahseder. Bu dönemi kapsayan ve XV. Yüzyılda, Osmanlı-Türk musikisini konu alan ilk kuram kitaplarının ortaya çıktığını söyleyen Oransay, Ahmetoğlu Şükrullah’ın edvârını örnek verir. Yazara göre bu dönemde (XV. yüzyıl) büyük bir değişim gerçekleşmekte yeni makam ve usuller kullanılmaya başlamakta, eskilerin bir kısmı unutulmaktadır. Bu dönemden günümüze gelen eser sayısının tartışmalı olduğunu belirtir.

Oransay “Doruk Evre” olarak adlandırdığı dönemde padişahlardan, şeyhülislamlara, diğer din adamlarından paşalara ve devletin diğer ileri gelenlerine

¹⁷ <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

¹⁸ Gültekin Oransay; Musiki Tarihi - II.Sınıf, Yaykur, Ankara-1976, s:152-157.

kadar herkesin müzikle ilgilendiğini anlatır. Birçok eserin verilmesi, müzisyenlerin korunması bu dönemin en önemli özelliğidir.

Yazara göre “Unutulma Evresi” olarak adlandırılan dönemde Türk Mûsikîsi yavaş yavaş unutulmaya başlanmıştır. Bu dönemde kâr, beste gibi ağır ve sanatlı türler iltifat görmemiş, halk şarkı formuna yönelmiş, saray Türk Mûsikîsi’ne ilgisini kaybetmiştir. 1925’te tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla tekke musikisi toplumdaki işlevini yitirip kaybolmuş, 1917’de kurulan ilk konservatuar olan Dar’ül Elhan’dan 1927’de Türk Mûsikîsi eğitimi kaldırılmıştır. Fasıl Mûsikîsi giderek unutulurken Türk Mûsikîsi’nin sadece piyasada yapılan çeşidi canlılığını koruyabilmiştir. Dönemin Türk Mûsikîsi açısından olumlu yönleri, 1876’da nota basımına başlanmasıyla bestelerin yayınlanması, yirminci yüzyıla girerken önce fonograf kovani sonra gramofonun icat edilmesiyle seslendiricilerin yorumlarının yaygınlaşmasıdır.

Onur Akdoğu, Gültekin Oransay’ın burada yer verdiğimiz görüşlerini şöyle eleştirir: *“Prof. Dr. Gültekin Oransay, Türk Müziği Tarihi içinde Geleneksel Sanat Müziği’ne ait 1520 tarihinden önce elimizde hiçbir eser bulunmadığını(?) düşünmesi nedeniyle bu tarihi ele almaktadır. Kuşkusuz ki, 1520 öncesi elimizde eser bulunup bulunmadığı bir yana, yazılı kaynaklarda bulunan tür, çalgı, makam, usul anlayışındaki değişim ve gelişim gözlemlendiğinde, bırakalım milattan öncesini, milattan sonra geçen 1520 yıllık bir zaman dilimi içinde tekdüze, değişimsiz bir geleneksel müzik olduğu öne sürülmektedir ki, bu, hiç de gerçekçi bir görüş değildir. Kaldı ki, İslamiyet’in kabul edilmesiyle ortaya çıkan müzik günahı-tür-ün değildir tartışmalarının Türk Müziği üzerindeki etkisi bir yana, en azından câmi müziği türlerinin Türk Müziği içine girmesi dahi, büyük bir değişimdir.*

Benzer şekilde, 1826’dan günümüze varolan zaman dilimi içinde de tekdüze bir evre’nin varolduğu görüşü de eleştirilebilir. Her ne kadar, Oransay, yalnızca Geleneksel Türk Sanat Müziği’ni ele alıyorsa da, 19.yy’ın sonunda yer alan Zekâi Dede’den(1825-1897) 20.yy’ın ilk yarısında yaşamış Râkım Elkutlu’ya(1872-1948) değin bir çok besteci, geleneksel sanat müziğinin uygulayıcısı ve üreticisi olmuşlardır. Dolayısıyla, 1826’dan bu yana geçen zaman dilimini bir unutulma evresi olarak nitelemek hiç de gerçekçi değildir.”¹⁹

¹⁹ <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

3.3. Yılmaz Öztuna'nın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

Tarihçi ve müzikolog Yılmaz Öztuna, önce Türk Musikisi Ansiklopedisi'nde²⁰ daha sonra "Türk Mûsikîsi Teknik ve Tarih"²¹ başlıklı kitabında Türk Mûsikîsi tarihini, XIII. yüzyıldan itibaren yüzyıllık dönemler halinde anlatmıştır. XIII. yüzyıldan önce yaşananları "XIII. Asırdan Önce Türk Musikisi"²² başlığı altında inceleyen Öztuna, XIII. yüzyılı anlatırken Mevlana tarafından Mevlevi tarikatının kurulmasının, Türk Musikisi teorisinin Safiyyüddin tarafından düzenlenmesinin altını çizerek bu dönemde yaşanan müziği etkileyen kültürel ve siyasi olaylara değinir.²³

XIV. yüzyıl hakkında bir önceki bölümde olduğu gibi müziği etkileyen kültürel ve siyasi olaylara değinen yazar, Mevlana'nın oğlu Sultan Veled ile Mevlevilikte müziğin kimlikleşmesini ve Abdülkadir Merâği'nin döneme etkilerini anlatır. Anadolu topraklarında önce Konya'nın sonra Bursa ve Edirne'nin müziğin gelişimindeki önemine dikkati çeker.²⁴

Öztuna, XV. yüzyılı anlattığı bölümde Sultan II. Murat'ın Türk Musikisi teorisi üzerine birçok eser yazdığını belirtip, XIV. yüzyıl ile XV. yüzyıl arasında yaşayan Merâği hakkında daha geniş bilgiler verir. Bu dönemden günümüze kalan eserler konusunda yorum yapar. Bu dönemin bir diğer özelliğinin Sultan II. Murat'ın makamlar üzerine müzisyenleri desteklemesi ve yeni makamlar terkip edilmesi olduğunun altını çizer. Sultan II. Murat'ın bu iltifatının bu dönemde yaşayan şehzade ve padişahları etkilediğini belirten Öztuna, belki de bu sayede sarayda müziğin devlet erkânının yetişmesinde bir eğitim aracı olarak kullanılmaya başlandığını anlatır. Merâği'nin etkisiyle yazılan yüksek değerdeki teorik eserler yine bu yüzyılın ikinci yarısındadır²⁵

XVI. yüzyıl, Türk hâkimiyetinin üç kıtada yaşandığı yüzyıldır. Bu dönemde siyasi egemenliğin yanında kültürel olarak kimlik kazanımının iyice belirginleştiği, o

²⁰ ÖZTUNA, Yılmaz; Türk Mûsikîsi Teknik ve Tarih, Türk Petrol Vakfı Lâle Mecmuası, İstanbul-1976, 1987 ve 1991 baskıları.

²¹ ÖZTUNA, Yılmaz; A.g.e. 1987 baskısı

²² ÖZTUNA Yılmaz, A.g.e. s: 70-72.

²³ ÖZTUNA Yılmaz A.g.e. s: 72-73.

²⁴ ÖZTUNA Yılmaz A.g.e. s: 73-75.

²⁵ ÖZTUNA Yılmaz A.g.e. s: 75-80.

yüzyıldan bugüne gelen Rumeli Türküleri ve Kırım Hanı Gazi Giray'ın eserlerinden anlaşılmaktadır.²⁶

XVII. yüzyılı Türk Mûsikîsi'nin en büyük gelişme dönemi olarak değerlendiren Yılmaz Öztuna, bu dönemde bestekârlık ve icranın çok ilerlediğini, ancak müzikolojideki yapılan çalışmaların XV. yüzyıldaki kadar yüksek kalitede olmadığını söyler. Öztuna'ya göre bu dönemdeki saz eserlerinden birçoğu tasviridir, birçok bestekârın saz semaisi özellikle peşrevleri tasvir ettiği konuya göre isimlendirilmiştir. Bu dönemde yaşayan bestekârlar hakkında bilgi veren Öztuna, İtri'nin Türk Mûsikîsi'ndeki öneminin ve tesirlerinin altını çizer. Ayrıca günümüze birçok eserin gelmesinde rol oynayan Ali Ufki ve Kantemiroğlu'nun eserleri konusunda bilgi verir.²⁷

XVIII. yüzyıl, birçok alanda gerilemenin başladığı dönemdir. Osmanlı'nın siyasi üstünlüğünü yitirmeye başlaması, Batının güçlenmesi medrese eğitimin gerilemesi kültür hayatının parlaklığını yitirmesi bu dönemdedir. Ancak İtri ile ivme kazanan Türk Mûsikîsi yine bu yüzyılda çok gelişir. Lale Devrinin müziğe yaptığı olumlu etkiler, III. Selim ekolü bu dönemin dikkat çeken özellikleridir. III. Selim ekolünde Türk Mûsikîsi tamamen klasikleşmeye başlar. O döneme kadar yakın ilişkide bulunduğu ve kimi zaman beslendiği Halk Müziğinden kopar.²⁸

Yılmaz Öztuna'ya göre XIX. yüzyıl'ın başında vefat eden Sultan III. Selim'in ekolü, bir geçiştir, Klasik Mûsikînin son safhasıdır, bir takım yenilikler aradığı ortadır. Klasik ekolü XIX. yüzyılda Dede Efendi ve Dellâlzade devam ettirir. Bu dönemde yeni bir ekol olarak Hacı Arif Bey'in şarkı ekolünün ortaya çıktığını ve döneme hâkim olmaya başladığını anlatan Öztuna, şarkı ekolünün büyük usulleri hemen hiç kullanılmaz hale getirdiğini vurgular. Öztuna'ya göre bu dönemde gelişen bir başka olgu virtüozluk kavramıdır. Ayrıca önce Hamparsum notasının yaygınlaşması, sonra nota basımları ile birçok eser günümüze kadar bu devir sayesinde ulaşmıştır.²⁹

Yılmaz Öztuna XX. yüzyılda Türk Mûsikîsi'ni anlatırken yaşanan olaylardan ve gelişmelerden çok besteci ve müzikologlara değinmiş ve onlar hakkında bilgi vermiştir. Öztuna'ya göre Tanburi Cemil Bey, Rahmi Bey, İsmail Hakkı Bey,

²⁶ ÖZTUNA Yılmaz, A.g.e. s: 80-82.

²⁷ ÖZTUNA Yılmaz; A.g.e. s: 82-87.

²⁸ ÖZTUNA Yılmaz; A.g.e. s: 87-94.

²⁹ ÖZTUNA Yılmaz; A.g.e. s: 94-105.

Saadettin Arel, Suphi Ezgi, bu asrın yetişen en büyük isimleridir. Son yarım asırda yetişen bestekârlar tarihe mal olmadığı için değinmediğini belirtir.³⁰

Onur Akdoğu, Yılmaz Öztuna'nın Türk Mûsikîsi tarihi anlatımını şu sözleriyle değerlendirmiştir:

*“Yılmaz Öztuna, Türk Müziği Tarihi’ni; XIII. asırda Türk Mûsikîsi, XIV. asırda Türk Mûsikîsi gibi başlıklar altında, yani, yüzyıllar içinde incelemiştir. Aynı zamanda değerli bir tarihçi olan Yılmaz Öztuna'nın bu yaklaşımı, bu ana kadar eleştirdiğimiz dönemler dikkate alındığında, çok daha gerçekçi ve sağlıklı görünmektedir”*³¹

Ancak Öztuna'nın Türk Mûsikîsi tarihini yüzyıllar olarak anlatmasına rağmen ERCÜMENT BERKER'in sınıflandırmasını kabul ettiği görülmektedir. Buna örnek olarak XIX. yüzyılı anlatırken söylediği “Romantik Türk Musikisi, Türk Musikisi tarihinde Arif Bey ekolüdür. Neoklasik Türk Musikisi’ni takip eden devredir”³² değinmesini örnek olarak verebiliriz.

3.4. CİNUÇEN TANRIKORUR'UN YAPTIĞI TÜRK MÛSİKİSİ TARİHİ SINIFLANDIRMASI

20 Şubat 1938 tarihinde İstanbul’da doğan, 28 Haziran 2000 tarihinde vefat eden Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümü mezunu, bestekâr, udi ve araştırmacı CİNUÇEN TANRIKORUR, 25 Kasım 1976 yılında televizyonda yaptığı Lem’i Atlı hakkındaki konuşmasında Türk Mûsikîsi tarihini şu dönemlere ayırmıştır:

“1 - Ön Klasik Dönem: Safiyüddin Abdülmü'min Urmevi'den Hafız Post'a kadar. (XIII.yyıl ortaları)

2 - Klasik Dönem: Buhurizade Mustafa İtri'den Hacı Sadullah Ağa'ya kadar. (XVII.yüzyıl ortası)

3 - Neo-Klasik Dönem: III. Selim'den Enderuni Ali Bey'e kadar. (XVIII.yy ortası-XIXyy başı)

4 - Romantik Dönem: Hacı Arif Bey'den Abdülkadir Töre'ye kadar. (XIX.yy ortası-XX. yy başı)

³⁰ ÖZTUNA Yılmaz A.g.e. s: 105-110.

³¹ <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

³² ³² Yılmaz Öztuna; Türk Mûsikîsi Teknik ve Tarih, Türk Petrol Vakfı Lâle Mecmuası, İstanbul-1987, s: 95.

5- *Çağdaş Dönem: Hüseyin Saadettin Arel ile başlamıştır. (XX. yüzyıl başından itibaren)*³³

Cinuçen Tanrıkorur "Osmanlı Dönemi Türk Musikisi" adlı kitabında yer alan "Türk müziğinin tarihi" başlıklı bölümde ise Türk Mûsikîsini yukarıda görülen şekilde değil, üç evreye ayırarak ele almıştır.³⁴ Konu başlığı her ne kadar Türk Mûsikîsi olmayıp Osmanlı Müziği olarak gözüксе de, Tanrıkorur'un bu eserindeki sınıflandırmaya değinmemizin sebebi, makamsal yapıdaki Mûsikîmizin Osmanlı dönemindeki haline yaklaşımını vurgulamaktır.

Çalışmasının ilk bölümünü oluşturan "Gelişmesi" adını verdiği bölümde Tanrıkorur, Osmanlı musikisinin gelişme safhalarının, imparatorluğun siyasi ve iktisadi gelişme safhalarıyla her zaman paralellik göstermediğini, Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasından önceki Türk devletlerinden devralman ve bin yıldır gelişmekte olan musiki sanatının var olduğunu vurgular. Devletin zirvede olduğu dönemlerde musiki alanında büyük besteci veya eser bulunmamasına karşın, 18. ve 19. yüzyıllarda devletin çöküşe ilerlediği dönemlerde de Türk Mûsikîsinin zirveye çıktığını, bu dönemin musiki açısından daha zengin olduğunu belirterek yukarıdaki düşüncelerini savunmaktadır.

Tanrıkorur Türk Mûsikîsini, Türk Edebiyatında olduğu gibi İslam'dan önce Türk Musikisi ve İslam'dan sonra Türk Musikisi olarak iki bölümde incelemenin mümkün olacağı gibi Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi olmak üzere iki bölüme ayrılabilceğini düşünmektedir. Ayrıca temelin oluşturulduğu Osmanlı öncesi dönem için, büyük bir "hazırlık dönemi" adının verilmesinin yanlış olmayacağını vurgulamaktadır. Altay Türklerinin, Kırgızların, Tonguzların, Yakutların, Oğuzların Osmanlı musikisinin temelini oluşturduğuna dikkat çekmektedir.³⁵

Tanrıkorur, Osmanlı musikisinin gelişme ve gerileme safhalarını, musikiye çok önem veren ve gelişmesi için teşvikte bulunan padişah, şehzade veya sadrazamların çevrelerinde kurdukları ekoller açısından bu çerçeveye içinde ele almak istediğini

³³ Feridun Öney, "Mûsiki Tarihi Ders Notları" (Teksir), İstanbul 1999, s:1.

³⁴ TANRIKORUR, Cinuçen; "Osmanlı Dönemi Türk Musikisi" Dergah Yayınları, İstanbul, 2003, s:33.

³⁵ A.g.e., s:33-34.

belirterek, bir başka dönem anlayışını gözler önüne sermekte ve sırası ile Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren önemli musiki olaylarına yer vermektedir.³⁶

İkinci dönem olarak ele aldığı "yayılma ve tesirleri" adını verdiği bu bölümde Türk Musikinin, Hristiyan kültür dairesi ülkelerine yönelik tesirler ve İslam kültür dairesinde Osmanlı musikisi tesirleri olmak üzere iki alt başlıkta ele almıştır.³⁷

"Bozulma ve Çöküş" olarak adlandırdığı üçüncü bölümde Tanrıkorur, III. Selim döneminin Osmanlı musikisinde son ihtişamın yaşandığı bir yenilik sahnesi olduğunu belirtmektedir.

II. Mahmut'tan, Halife Abdülmecit'e kadar geçen 114 yıllık sürenin, yalnız Osmanlı musikisinin son büyük bestekârlarını değil, aynı zamanda ileriki zamanların Türk Mûsikîsini hazırlayan bir dönem olduğunu belirten Tanrıkorur, Dede Efendi'nin son dönemlerini, genel tablo içinde Batılılaşma çabalarını, klasik formdaki eserlerin yerini alan şarkı formundaki eserlerin oluşturduğu zemini, Türk Mûsikîsinin sesinin kesilmeye çalışılmasının ve bu etkilerden dolayı "bozulma döneminin" ortaya çıktığından söz etmektedir.³⁸

Cinuçen Tanrıkorur'un "Osmanlı Dönemi Türk Musikisi" adlı kitabındaki yaklaşımını kısaca şöyle özetleyebiliriz:

I - İslam'dan önce Türk Musikisi

II - İslam'dan sonra Türk Musikisi

A - Osmanlı öncesi (büyük bir hazırlık dönemi)

B - Osmanlı dönemi

1) Gelişmesi

2) Yayılma ve tesirleri

a) Türk Musikinin, Hristiyan kültür dairesi ülkelerine yönelik tesirler

b) İslami kültür dairesinde Osmanlı musikisi tesirleri

3) Bozulma ve çöküş

³⁶ A.g.e., s: 35.

³⁷ A.g.e., s: 40-41.

³⁸ A.g.e., s: 42-43.

Cinuçen Tannkorur'un ilk sınıflaması, Ercüment Berker'in yaptığı sınıflamayı çağrıştırmaktadır. Tarih olarak Ercüment Berker'den önce yapılmış gibi görünse de, ileri de görüleceği gibi, bu yaklaşım Arel Ekolü'nden gelenlerin kullandığı sınıflandırma biçimidir. Dönemlere verdiği isimler dönemleri besteci isimleri ile sınırlamış olması tamamen Arel Ekolünden gelenlerin sınıflandırma anlayışının aynıdır. Besteci isimleri ile sınırlandırılmış ve Batı Müziği tarih sınıflandırmasına benzeyen, "Klasik", "Romantik" gibi terimler kullanılmıştır.

Cinuçen Tanrıkorur'un ilk sınıflamasından daha sonra yayınlanan Osmanlılar Döneminde Türk Musikisi adlı kitabında Türk Mûsikîsi tarihini anlatırken kullandığı dönemsel ifadelerde ilk görüşlerine yer vermediği, daha tarihsel ve yüzyıllara göre ele aldığı bir anlayış görülmektedir. Yüzyıllar içinde yaptığı sınıflamada romantik-neoklasik gibi terimleri yine kullanan Tannkorur ilk çalışmasından, son çalışmasına bu isimleri taşımış, daha evvelden klasik dönem içinde kalan bestekârlardan romantik, romantik dönem içinde kalan bestekârlardan ise devrimci dönem içerisinde bahsetmiştir. Osmanlılar Döneminde Türk Musiki adlı kitapta Tanrıkorur 'un sözünü ettiği IV. Murat'tan IV. Mehmet'e kadar geçen 64 yıllık süre için verdiği "ikinci parlak dönem" ifadesi "birinci parlak döneminde" var olduğunu düşündürmektedir. Ancak çalışmasında birinci parlak dönem ifadesi kullanmamış olması dikkat çekmektedir. Bu son çalışması ilk çalışmasının kendisi tarafından da uygun bulunmadığını ve artık son sınıflamasının geçerli olduğunu düşündürmektedir.

3.5. Emin Ünkan, Bedia Ünkan ve Nevzat Ünkan'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

Emin Ünkan, Bedia Ünkan Ve Nevzat Ünkan tarafından "1000 Yıllık Türk Sanat Musikisi" başlığı altında hazırlanan kitap dizisinin ilk kitabı olan "Türk Sanat Musikisinde Temel Bilgiler" adlı eserin başında "Türk Musikisinin Dönemleri" isimli bölümde Türk Mûsikîsi tarihinin belirli dönemlere ayrıldığını, bu dönemlerin bir birine geçişinin kesin sınırlar halinde olmayıp çok kere bir arada olduklarını belirtir.³⁹ Daha sonra dönemleri sıralayan ve adlandıran yazarlar, bu dönemler hakkında kısa bilgi verip, o dönemdeki makamlar ve o dönemi oluşturan kişileri sıralarlar. Ünkan üçlüsüne göre Türk Mûsikîsi tarihi dönemleri aşağıdaki şekildedir:

³⁹ Emin ÜNKAN, Bedia ÜNKAN, Nevzat ÜNKAN; *Türk Sanat Musikisinde Temel Bilgiler*, Kendi Yayımları, İstanbul 1984, s:11.

“1- İlk bilimsel dönem (Başlangıç ve Hazırlık dönemi)

2- İlk Klasik dönem

3- Son Klasik dönem

4- Yeni Klasik dönem (Neoklasik dönem)”⁴⁰

Bu sınıflandırmadan sonra dönemleri açıklayan Ünkan üçlüsünün sınıflandırma yaklaşımını anlayabilmek için dönemler hakkındaki yaptıkları açıklamaları inceleyelim.

Ünkan üçlüsü, “İlk bilimsel dönem (Başlangıç ve Hazırlık dönemi)” olarak adlandırdıkları ilk dönem 900 -1450 seneler arasını kapsamaktadır. Ünkan üçlüsü bu dönemi neden XX. yy’dan başlattıklarını şöyle açıklarlar:

“Bazı kaynaklar başlangıç dönemini Safiüddini Urmevi ile başlatırlar. Safiüddini Urmevi’ye kadar olan devreden evvel Fârâbi ile başlayan ve İbni Sina ile devam eden bir hazırlık devresi vardır.”⁴¹

Ünkan üçlüsüne göre Fârâbi ve İbni Sina’nın Türk musikisi ile uyandırdığı heyecandan sonra, Urmevi’nin ortaya çıkışına kadar iki yüzyıllık bir sessizlik devresi geçirmiştir. Yazarlara göre, iki yüzyıllık boşluğun olması Fârâbi ve İbni Sina’nın hazırlık evresinin dışında tutulması için haklı bir sebep değildir.

Yazarlar bu dönemde, Buselik, Çargâh, Hicaz, Hüseyni, Kürdi, İsfahan, Evç, Muhayyer, Neva, Nikriz, Rast, Sabâ, Segah, Uşşak, Zengûle, Mahûr, Şehnaz, Beyâti, Hisar, Hümâyûn, Nihavend makamlarının tertib edildiğini belirterek, bu dönemi Fârâbi (870 - 950), İbni Sina (980 - 1037), Safiüddini Urmevi (1224 - 1294), Sultan Veled (1226 -1312), Abdülkadir Meragî (1360 - 1435)’nin oluşturduğunu söylerler.⁴²

İlk bilimsel dönemden sonra 1450-1720 yıllarını içine alan “İlk Klasik dönem” gelir. Bu dönemin özelliklerinden birinin Hüzûm, Şeddiarabân, Hicâzkâr, Acemaşirân, Hisârbuselik, Bestenigâr, Karcıgar, Zâvil gibi güncelliğini kaybetmemiş makamların bu devrede tertib edilmiş olması olduğunu belirtip bu dönemde yaşayan müzik adamlarını listeler.

⁴⁰ A.g.e. s:11.

⁴¹ A.g.e. s:11.

⁴² A.g.e. s:11.

“**Ömer Rûşenî** (x - 1501)

Sadi Gola-mî - Üstad Golam (x - 1490)

Ali Şir Nevâî (1440 - 1501)

Mehmet Çelebi - Ladikli Mehmet Çelebi (x - 1500)

Hüdâî - Şeyh Aziz Mahmut Efendi (1543 - 1628)

Gazi Giray Han - Bora, Bahadır Han, Tatar (1545 - 1607)

Kadri Çelebi - Ama Kadri Çelebi (x - 1605) .

Recep Çelebi - Taşçı Recep Çelebi (x - 1690)

Hasan Ağa - Tanbûri Benli Hasan Ağa (1607 - 1662)

Hafız Kômür Efendi (x - 1608)

Mustafa Ağa - Gevrekzade Mustafa Ağa (x - 1680)

Ahmet Çelebi - Nane Ahmet Çelebi (1605 - 1687)

Hafız Post - Tanbûri Mehmet Çelebi (1630 - 1694)

Recep Çelebi - Çömlekçi Recep Çelebi (x - 1701)

Muzaffer - Saatçi Mustafa Efendi (x - 1710)

Itrî - Buhûrizade Mustafa Efendi (1640 - 1712)

Ali Şirü Gani Efendi - Gülşeni Şeyhi Gani Efendi (1635 - 1714)

Nuh Efendi - Seyyit Mehmet Nuh Efendi (x - 1714)

Abdullah Efendi - Tosunzade Abdullah Efendi (x - 1715)

Rıfat Efendi - Süleyman Rıfat Efendi, Kadı, Molla (x - 1720)

İsmail Ağa - Kara İsmail Ağa (1674 - 1724)

Kantemiroğlu - Prens Dimitrus Cantemirus (1673 - 1727)

Nazım Çelebi - Yahya Nazım Çelebi (1650 - 1727)

Osman Dede - Nayî kutbî Osman Dede (1652 - 1730)

Zaharya - Mir Cemil Bey (x - 1740)⁴³

⁴³ A.g.e. s:12.

Bundan sonra gelen dönemin adı, “Son Klasik dönem”dir, 1700-1880 yıllarını kapsar. Yazarlar, dönemin özelliğinin sosyal koşulların değişmesi sonucunda müzik alanında bazı değişmelerin yaşandığı, kalıplara bağlı büyük formlu eserler yerine, yapısında lirizm unsuru taşıyan şarkı formunda eserler üzerinde çalışmaların başlaması olduğunu belirtirler ve eklerler:

“Bu devreden sonradır ki Klasik ekol her geçen gün önemini yitirmeye başladı. Zekâi Dede'den sonra öğrencilerinden bazıları bu geleneğin devamına çalıştırlarsa da bunu gerçekleştiremediler.

Klasik ekol Hacı Arif Bey'in 1850'lerde başlattığı şarkı formundaki yoğun çalışmaları ile her geçen gün biraz daha geriledi, biraz daha unutuldu.”⁴⁴

Bu dönemde, Acemkürdî, Evcara, Ferahfeza, Muhayyerkürdî, Suzidil, Şevkefzâ, Tâhîrbûselik, Neveser, Ferahnak, Sultâniyegâh ve Sûznâk makamları tertib edilmiştir. Ünkan üçlüsü, dönemin Zekai Dede'ye kadar olan temsilcilerini şu şekilde sıralamışlardır:

“Halil Efendi - Cerahpaşa Camii Müezzini (x - 1735)

Mustafa Çavuş - Tanbûri Mustafa Çavuş (x - 1745)

Abdurrahman Bahir Efendi - Arabzade (x - 1746)

Esad Efendi - Şeyhülislâm Esad Efendi (1685 - 1753)

Mustafa Efendi - Çalazâde Mustafa Efendi (x - 1757)

Ebûbekir Ağa (1685 - 1759)

Tab'î Mustafa Efendi - Kassamzâde (1705 - 1770)

Dilhayat Hanım - Dilhayat Kalfa (1710 - 1780)

Abdülaziz Efendi - Hekimbaşı Abdülaziz Efendi (1736 - 1783)

Ahmed Ağa - Vardakosta Ahmed Ağa (1728 - 1794)

İlya (x - 1799)

Abdürrahim Dede Efendi - Hafız Şeyda (1732 - 1800)

Sadullah Ağa - Hacı Sadullah Ağa (x - 1801)

Abdülhalim Ağa (1720 - 1802)

⁴⁴ A.g.e. s:13.

Selim III. - 30. Osmanlı Padişahı (1761 - 1808)

İsak - Tanbûri İsmk (1745 - 1814)

Abdülbaki Nasır Dede - Şeyh (1765 - 1808)

Numan Ağa - Tanbûri Numan Ağa (1750 - 1834)

Tahir Ağa - Kemeñeci Tâhir Ağa (x - 1824)

Ali Ağa - Kemani Ali Ağa (1770 - 1830)

Abdürrahim Künhi Dede Efendi (1769 - 1831)

Dede Efendi - Hammamizâde İsmail Dede Efendi (1778 - 1846)

Şakir Ağa (1779 - 1840)

Arif Mehmet Ağa - Tanbûri Keçi Mehmet Ağa (1794 - 1843)

Zeki Mehmet Ağa - Tanbûri Mehmet Ağa (1776 - 1846)

Rıza Efendi - Kemani Rıza Efendi (1780 - 1852)

Abdi Efendi - Basmacızâde Abdi Efendi (1787 - 1851)

İsmail Efendi - Dellalzâde İsmail Efendi (1797 - 1869)

İsmet Ağa (1800 - 1870)

Mustafa İzzet Efendi - Kazasker Mustafa İzzet Efendi (1801 - 1876)

İsmail Dede Efendi - Veli Dede, Deli Dede (1808 - 1860)

Osman Bey - Tanbûri Büyük Osman Bey (1816 - 1885)

Zekâi Dede - Eyyûbi Hafız Mehmet Efendi (1825 - 1897)⁴⁵

Son Klasik dönemden sonra 1850'den günümüzü de kapsayan dönem "Yeni Klasik dönem"dir. Yazarlar bu dönemin özelliğini şöyle anlatırlar.

"Hacı Arif Bey ile başlayan bu dönemde öncelerin ağır formulu eserlerin yerini her topluluğa kendini beğendirebilen Şarkı'lar almıştır.

Hacı Arif Bey ile başlayan bu dönem Şevki Bey'in çalışmaları ile daha da güncellik kazanmıştır.

⁴⁵ A.g.e. s:13-14.

Şarkı formulu eser ile o güne kadar saray ve konaklarda icra edilen müzik mütevazi ailelere, her türlü halka kadar inip ve bir şeyler verebilmiştir.

1850 senelerinde Hacı Arif Bey tarafından tertib edilen Kürdîli-hicâzkâr makamı günümüze kadar en çok eser verilen makam olmuştur.

Yeni klasik dönemde de eski dönemin benimsediği formlarda eserler veren birçok bestekârlar eski döneme bağlı kalmış ve bir kısmı eski ve yeni dönem arasında eserler vermişler ve bir kısmı da eski dönemle ilgilerini tamamen kesmişlerdir.”⁴⁶

Yazarlar bu dönemde yaşayan müzik adamlarını “Şarkı ve büyük formulu eser verenler” ve “Hacı Arif Bey’in yaptığı şarkı reformunu aynen takip edenler” olarak iki farklı listede toplamışlardır. Yazarlara göre birinci listede şunlar yer alır:

“Ali Efendi - Tanbûri Ali Efendi (1836 - 1902)

Faik Bey - Hacı Faik Bey (1831 - 1891)

Aziz Efendi - Medenî Aziz Efendi, Musullu (1842 - 1895)

Rıfat Bey - Sermüezzîn Miralay Rıfat Bey (1820 - 1888)

Nuri Bey - Bolahenk Nuri Bey (1834 - 1914)

Suphi Ezgi (1869 - 1962)

Ahmet Irsoy - Zekâi Dedezâde (1869 - 1934)

Hüseyin Sadettin Arel (1885 - 1955)

Asdik Ağa - Asadur Hamamcıyan (1840 - 1913)

İsmail Hakkı Bey (1866 - 1927)”⁴⁷

Yazarlara göre, Hacı Arif Bey’in yaptığı şarkı reformunu aynen takip edenler şunlardır:

“Şevki Bey (1860 - 1891)

Haşim Bey - Hacı Haşim Bey (1815 - 1869)

Nikogos Ağa - Nikogos Taşçıyan (1836 - 1886)

Latif Ağa - Suyolcu Latif Ağa (1815 - 1885)

⁴⁶ A.g.e. s:14-15.

⁴⁷ A.g.e. s:14.

- Ali Bey** - Enderûni Ali Bey (1830 - 1897)
- Civan Ağa** - Lavantacı Civan Ağa (x - 1910)
- Ahmet Rasim Bey** - Üstad, Yazar (1864 - 1932)
- Hacı Arif Bey** - Kanuni Hacı Arif Bey (1862 - 1911)
- Tatyos Efendi** - Kemani Tatyos Efendi (1858 - 1913)
- Hristo Efendi** - Lavtacı Hristaki (x - 1914)
- Hüsnü Efendi** - Enderûni Hafız Hüsnü Efendi (1858 - 1919)
- Rahmi Bey** - Mehmet Rahmi Bey (1865 - 1924)
- Cemil Bey** - Ūdi Şekerci Cemil Bey (1867 - 1927)
- Şemsettin Ziya Bey** - Çorluluzâde (1882 - 1925)
- Asım Bey** - Giriften Bey (1852 - 1927)
- İbrahim Efendi** - Klarnet İbrahim Efendi (x - 1925)
- Yusuf Efendi** - Hafız Yusuf Efendi (1857 - 1925)
- Ahmet Efendi** - Selanikli Ahmet Efendi (1868 - 1927)
- Ali Rıza Bey** - Kaptanzâde Ali Rıza Bey (1881 - 1934)
- Leyla Saz** - Leyla Hanım (1850 - 1936)
- Bimen Şen** - Bimen Dergazaryan - (1873 - 1943)
- Lemi Atlı** - (1849 - 1945)
- Ali Rıfat Çağatay** - (1867 - 1925)
- Rakım Elkutlu** - Hoca Rakım Efendi (1872 - 1948)
- Mustafa Sunar** (1881 - 1961)
- Musa Süreyya Bey** (1884 - 1932)
- Mehmet Yürü** - Nasibin Mehmet (1882 - 1953)
- Artaki Candan** - Kanuni Artaki Efendi (1885 - 1948)
- Aleko Bacos** - Kemeñeci Aleko (1888 - 1950)
- Zeki Arif Ataergin** (1896 - 1964)

Faize Ergin - Tanbûri Faize Hanım (1894 - 1954)

Nuri Halil Poyraz (1885 - 1964)

Suphi Ziya Özbekkan (1887 - 1966)

Şerif İçli (1899 - 1966)

Fehmi Tokay (1889 - 1959)

Şükrü Tunar (1907 - 1962)

Refik Fersan (1897 - 1965)

Sadettin Kaynak (1895 - 1961)

Münir Nurettin Selçuk (1899 - 1982)

Emin Ongan (1906 -)

Cevdet Çağla (1900 -)

İsmail Baha Sürel (1912 -)

Selahattin Pınar (1902 - 1960)

Muzaffer İlkar (1910 -)

bu gelişimi günümüz bestekârlarına kadar getirmişlerdir. Bu devreden sonraki bölüm günümüz konusudur.”⁴⁸

Ünkan üçlüsünün sınıflandırma anlayışında çeşitli eksikliklere rastlanmaktadır. Örneğin Yeni Klasik dönem olarak adlandırdıkları 1850’den günümüzü de kapsayan dönem içinde sadece sözlü eser veren bestecilere yer verilmiştir. Tanburi Cemil Bey ve ondan sonra gelen virtüözlük kavramını Türk Mûsikîsi’ne taşıyan ve yaşatan sanatçılara değinilmemiş, saz Mûsikîsi, gazelhanlar ve icracılar göz ardı edilerek Türk Mûsikîsi sadece sözlü eser ve bestecilerinden oluşuyormuş gibi bir yaklaşımla dönem sınıflandırılması yapılmıştır.

Emin Ünkan, Bedia Ünkan Ve Nevzat Ünkan’ın sınıflandırmasını, Onur Akdoğu şöyle değerlendirir:

“Bu dönem anlayışı içinde dikkatimizi çeken ilk olgu, dönemlerin adlandırılmasındaki mantık hatasıdır. Çünkü, bilimsel dönem ile klasik dönem arasında hiçbir organik bağ yoktur. Bir başka deyişle, klasik kelimesi ezgi anlayışı

⁴⁸ A.g.e. s:15-16.

ve biçimsel kurallarla ilgili olmasına karşın, bilimsel kelimesi tümüyle metodoloji ile ilgilidir. Bunun yanında, bilimsel dönem'den sonra gelen klasik dönem adlandırması, bu dönem içinde bilimsellik olmadığını çağrıştırdığı için, bu adlandırmanın yanlış olduğu gerçeği de karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönem anlayışı içinde dikkatimizi çeken ikinci olgu ise, klasik kelimesidir. Burada, bu kelimenin anlamı üzerinde çok kısa da olsa durmakta büyük yarar vardır:

Bilindiği gibi, dilimize Fransızcadan geçmiş olan bu kelimenin iki önemli anlamı bulunmakta olup, ilk anlamı sanatta kuralcı'lığı içermektedir. Bir başka deyişle, bilinen kurallara göre oluşturulmuş olguların genel adı klasik'tir.

Kelimenin ikinci anlamı ise, üzerinden çok zaman geçtiği halde değerinden yitirmeyen olgu olarak açıklanmaktadır. Klasik kelimesinin bu anlamlarını müziğe uygulayacak olursak, klasik şarkı deyişinden, hem bilinen kurallara göre üretilmiş şarkı, yani, $A(a+b)+B(c+b)$ biçimiyle zemin+ nakarat + meyan+nakarat olarak üretilmiş şarkı, hem de, çok eski olduğu halde, değerinden hiçbir şey yitirmemiş, hâlâ hazla seslendirilen ve dinlenebilen şarkı anlaşılır. Buradan hareketle, klasik müzik deyişi de aynı anlamları içerir. Yani, ya kuralları belli olan müzik, ya da, eski olduğu halde değerinden yitirmemiş müzik anlamlarını içerir.

Konuyu klasik dönem deyişine yöneltecek olursak, bu kez, kelimenin ilk anlamıyla karşı karşıya kaldığımızı anlarız. Yani, belirtilen dönem içinde, müzik anlayışının yansıması olan müzik üretiminde aynı kuralların egemen olduğu anlaşılır. Bir an için, adları belirtilen dönemler içinde ezgi ve biçim anlayışında aynı kuralların egemen olduğunu varsayarsak(?), Emin-Hakan-Bedia Ünkan'ın dönem anlayışlarında karşımıza çıkan bir diğer çelişki, ilk klasik dönem' deki ezgi ve biçim anlayışında varolan kuralların, son klasik ve yeni klasik dönemlerde değiştiği düşüncesinin ortaya çıkmasıdır ki, bu anlayış kökünden yanlıştır. Özellikle neoklasik de denilmiş olan ve 1850'den günümüze kadar geçen zaman dilimini kapsayan yeni dönem'in kendi içinde dahi biçim ve ezgi anlayışında yoğun bir değişimin var olduğu dikkate alındığında, bu adlandırmanın yanlışlığı daha da belirginleşir. Örneğin, Rakım Elkutlu-Sadeddin Kaynak-Refik Talât-Şerif Muhiddin Targan aynı ezgi ve biçim anlayışına sahip değildirler. Bunun yanında, ilk klasik dönem ile son klasik dönem arasındaki farkı anlamak da olası değildir. Çünkü, bu adlandırmanın

çağrıştırdığı iki olgu vardır. Birincisi, ilk klasik dönem'de var olan ezgi ve biçim anlayışı son klasik dönem'de de devam etmiş ve bu dönemin bitiminde ortadan kalkmıştır ki, bu durumda ayrı dönem nitelemesi yanlıştır, ya da, son klasik dönem'de ilk'ine göre yeni bir ezgi ve biçim anlayışı vardır. Bu durumda da, dönemi, yine klasik olarak nitelemek bir başka yanlıklık olarak dikkati çekmektedir.

Kısacası, klasik kelimesiyle adlandırılan dönemlerde, gerek kelimenin içerdiği anlamdan, gerek dönemlerin farklı olması gerekliliğinden kaynaklanan adlandırma yanlılıkları kaçınılmazdır. Dolayısıyla, yanlıştır. Zaten bu adlandırma, tümüyle batıdan öykünme bir görünümüdür. Yanlılığın temelinde yatan asıl çelişki de budur. Ulusal bir müzik türünün tarihsel dönemlerini, uluslararası müziğin tarihsel dönemlerine uydurmak, büyük bir yanlılıktır. Kaldı ki, uluslararası müzikte varolan barok evre, klasik dönem, romantik dönem gibi adlandırmalarda temel mantık, bu adlandırmaların tüm sanat dallarını kapsamasıdır. Örneğin, özü, yoğun süslemeye ve gösterişe dayalı barok evrede varolan sanatın tüm alt türlerinde, yani, resim, heykel, mimari, müzik ve diğer sanat dallarında, yoğun bir süsleme anlayışı egemendir. Evlerdeki möbleden perdeler, duvarlara kadar, yani iç mimaride dahi yoğun bir süsleme anlayışı egemendir. Bundan ötürü bu evre, barok evre olarak adlandırılmıştır. Benzer olarak klasik dönemde de aynı mantık vardır. Bu dönemde, sanatın tüm alt türlerinde biçim ve biçimi oluşturan kurallar egemendir. Güzellik, mutlak biçim anlayışı içinde aranır.

Sonuç olarak, ulusal bir müzik türü olan Türk Müziği'nin dönemlerini, uluslararası müzik tarihini belirleyen dönem anlayışıyla açıklamak gerçekçi değildir.”⁴⁹

3.6. Ercüment Berker'in Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

Ercüment Berker'in 1985 yılında Arel'i anma gününde televizyonda yaptığı konuşmasında yaptığı Türk Mûsikîsi tarih sınıflandırması ise şöyledir:

“1 - Hazırlık Dönemi: Başlangıcından Maragalı Abdülkadir'e kadar. (???-XIV.yy)

2 - Ön-Klasik Dönem: Maragalı'dan Itri'ye kadar. (XIV.yy-XVII.yy)

⁴⁹ <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

3 - Klasik Dönem: İtri'den Hammamizade İsmail Dede Efendiye kadar. (XVII.yy-XIX.yy ortası)

4 - Neo-Klasik Dönem: Dede Efendiden Hacı Arif Bey'e kadar. (XIX. yy ortası-XIX. yy sonları)

5 - Romantik Dönem: Hacı Arif Bey'den Arel'e kadar. (XIX. yy sonlarından XX. yy ortalarına doğru)

6 - Reform Dönemi: Arel'in başlattığı ve halen devam eden dönem. (XX. yy ortalarından günümüze)⁵⁰

Dikkat edilirse Ercümend Berker'in ve Cinuçen Tanrıkorur'un ayrı zamanlarda yaptıkları iki farklı sınıflandırma yaklaşım olarak neredeyse birbirinin aynıdır. İki araştırmacının farklılaştığı noktalar dönemlerin tarihleri, yaşadığımız dönemi farklı adlandırmaları ve Ercümend Berker'in ek olarak "Hazırlık Dönemi" adını verdiği bir dönemden bahsetmesidir. Bu benzerliğin sebebi, 3.4.'de değindiğimiz gibi, bu yaklaşımın Arel ekolüne ait olmasındandır. Bilindiği gibi Berker, Arel ekolünün önemli temsilcilerindendir. İki sınıflandırmanın ayrıldıkları noktaları tablo 3.1.'de gösterelim.

Onur Akdoğu, batılı anlayışla yapılan sınıflandırma isimlerini şu şekilde eleştirmiştir:

"Klasik kelimesiyle adlandırılan dönemlerde, gerek kelimenin içerdiği anlamdan, gerek dönemlerin farklı olması gerekliliğinden kaynaklanan adlandırma yanlışlıkları kaçınılmazdır. Dolayısıyla, yanlıştır. Zaten bu adlandırma, tümüyle batıdan öykünme bir görünümüdür. Yanlışlığın temelinde yatan asıl çelişki de budur. Ulusal bir müzik türünün tarihsel dönemlerini, uluslararası müziğin tarihsel dönemlerine uydurmak, büyük bir yanlışlıktır. Kaldı ki, uluslararası müzikte varolan barok evre, klasik dönem, romantik dönem gibi adlandırmalarda temel mantık, bu adlandırmaların tüm sanat dallarını kapsamasıdır. Örneğin, özü, yoğun süslemeye ve gösterişe dayalı barok evrede varolan sanatın tüm alt türlerinde, yani, resim, heykel, mimari, müzik ve diğer sanat dallarında, yoğun bir süsleme anlayışı egemendir. Evlerdeki möbleden perdeler, duvarlara kadar, yani iç mimaride dahi yoğun bir süsleme anlayışı egemendir. Bundan ötürü bu evre, barok evre olarak adlandırılmıştır. Benzer olarak klasik dönemde de aynı mantık vardır. Bu dönemde,

⁵⁰ Feridun Öney, Müsiki Tarihi Ders Notları (Teksir), İstanbul 1999, s:1.

*sanatın tüm alt türlerinde biçim ve biçimi oluşturan kurallar egemendir. Güzellik, mutlak biçim anlayışı içinde aranır.*⁵¹

Tablo 3.1. Cinuçen Tanrikorur'un ve Ercümend Berker'in Sınıflandırılmalarının Karşılaştırılması

CİNÜÇEN TANRIKORUR'UN YAPTIĞI SINIFLANDIRMA	ERCÜMEND BERKER'İN YAPTIĞI SINIFLANDIRMA
	Hazırlık Dönemi: Başlangıcından Maragalı Abdülkadir'e kadar. (???-XIV.yy)
Ön Klasik Dönem: Safiyüddin Abdülmü'min Urmevi'den Hafız Post'a kadar. (XIII.yyıl ortaları)	Ön-Klasik Dönem: Maragalı'dan Itri'ye kadar. (XIV.yy-XVII.yy)
Klasik Dönem: Buhurizade Mustafa Itri'den Hacı Sadullah Ağa'ya kadar. (XVII.yüzyıl ortası)	Klasik Dönem: Itri'den Hammamizade İsmail Dede Efendiye kadar. (XVII.yy-XIX.yy ortası)
Neo-Klasik Dönem: III. Selim'den Enderuni Ali Bey'e kadar. (XVIII.yy ortası-XIX.yy başı)	Neo-Klasik Dönem: Dede Efendiden Hacı Arif Bey'e kadar. (XIX. yy ortası-XIX. yy sonları)
Romantik Dönem: Hacı Arif Bey'den Abdülkadir Töre'ye kadar. (XIX.yy ortası-XX. yy başı)	Romantik Dönem: Hacı Arif Bey'den Are'le kadar. (XIX. yy sonlarından XX. yy ortalarına doğru)
Çağdaş Dönem: Hüseyin Saadettin Arel ile başlamıştır. (XX. yüzyıl başından itibaren)	Reform Dönemi: Arel'in başlattığı ve halen devam eden dönem. (XX. yy ortalarından günümüze)

3.7. Nazmi Özalp'in Yaptığı Türk Müsikîsi Tarihi Sınıflandırması

Nazmi Özalp'in Türk Musikisi tarihi hakkında yaptığı çalışması 1988 yılında "Türk Müsikîsi Tarihi/Derleme" başlığı ile önce "Hizmete Özel" olarak TRT bünyesinde basılmış, daha sonra ise 2000 yılında Kültür Bakanlığı tarafından "Türk Müsikîsi Tarihi" başlığıyla yayınlanmıştır. Çalışma incelendiğinde, Özalp'in iki farklı tarih sınıflandırma yaklaşımında olduğu görülmektedir. Nazmi Özalp, kitabının başında Türk Müsikîsi'ni:

- “1. Hazırlık dönemi
2. Klasik dönem
3. Romantik edebiyat dönemi
4. Son dönem”⁵²

⁵¹ <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

⁵² ÖZALP, Nazmi; "Türk Müsikîsi Tarihi Cilt 1", Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-2000, s:5.

olarak dört ayrı döneme ayırmaktadır. Ancak bu dönemlerin özellikleri hakkında herhangi bir açıklama yapmayıp, herhangi bir tarih de vermemektedir.

Eserinin ilerleyen bölümlerinde ise Özalp'in farklı bir yaklaşımda bulunduğu görülür. Türk Musikisi tarihini yukarıda verdiğimiz dönem sınıflandırması içinde değil, yüzyıllar içinde anlatır. Özalp'in yaptığı yüzyıl anlatımlarının önemli noktalarını, Yılmaz Öztuna'nın çalışmasında yaptığımız için tekrara düşmemek için yapmıyoruz. Doğaldır ki, yüzyılları anlatırken Özalp, Öztuna'nın çalışmasına yeni bir nokta katmamıştır. Nazmi Özalp'in çalışması hakkında Onur Akdoğu şöyle değerlendirmiştir:

“Bu dönemlere ilişkin hiçbir tarih vermeyen Özalp'in dönem anlayışı, önceden andığımız dönem anlayışı ile benzerlikler taşımaktadır. Bu nedenle, daha önce yaptığımız eleştiri, Özalp'in yanlış olarak nitelediğimiz yukarıdaki dönem anlayışı için de geçerlidir. Özalp'in dönem anlayışı ile ilişkili olarak dikkatimizi çeken ikinci olgu ise, adı geçen eserinde, bu dönemlerin adlarını verdikten sonra, Başlangıcından XVI. yüzyıl sonuna kadar Türk Mûsikîsi, XVII. yüzyılda Türk Mûsikîsi gibi başlıklar altında, bir bakıma Yılmaz Öztuna'nın belirttiğimiz dönem anlayışı içinde Türk Müziği Tarihi'ni dönemlendirmektedir, ki, bu olgu, Özalp'in, bir bakıma önceden adlandırdığı dönemlere kendisinin de inanmadığını gösteren bir çelişkidir başka bir şey değildir.”⁵³

Özalp'in çalışmasında gerçekten dikkat çeken bir husus, dönemleri anlatımını XVII. - XX. yüzyıllar arasında yapmış olmasıdır. Daha önceki dönemlerdeki gelişimleri XVII. yüzyılı anlatırken başta kısaca bir özet olarak vermiştir. Türk Mûsikîsinin sadece dört yüzyıl içinde anlatılması dikkat çeken bir eksikliklerdir.

3.8. Walter Feldman'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

Walter Feldman, “Music of the Ottoman Court: Makam, Composition and the Early Ottoman Instrumental Repertoire” adlı İngilizce kitabında Türk Mûsikîsi'ni anlatırken "periodization and Majör sources of Ottoman music" “Osmanlı müziğinin dönemleri ve ana kaynakları” başlığında (Feldman, 1996: 36). Feldman bu tabloya, adıyla yer vermiştir.

⁵³ <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>

Tablo 3.2. Osmanlı müziğinin dönemleri ve ana kaynakları⁵⁴

Tarih	Müzik	Kaynaklar
1350 Klasik Çağ	Geç Orta Çağ	Pers etkisi
1450 Yüksek İmparator Çağı	Geçiş Çağı	15. yüzyıl Türk etkisi Şirvani, Şeydi, Bedr-i Dilşad, Hızır bin Abdullah, Ahmet bin Şükrullah, Şeyhi
1580 Orta Çağ	Erken Modern Çağ	1650 Ali Ufki (Bobovvski) 1640-80 Evliya Çelebi
1717-30 "Lale Devri"		1700Kantemir Osman Dede
		1730 Es'ad Efendi
		1740 Harutin
		1750 Fonton Hızır Ağa, Kevseri
	1780 Modern Çağ	1785AbbeTodrini 1795 Abdülbaki Dede
1830 Modern Çağ		1815 Hamparsum 1865HaşimBey 1875 Mandoli Necip Paşa
1923 Türkiye Cumhuriyeti	Klasik Türk Müziği	1921 Rauf Yekta

Araştırmamız sırasında rastladığımız bu kaynak, yabancı bir müzikologun Osmanlı Türk Mûsikîsi'ni nasıl sınıflandırdığı konusunda ilgi çekici bir kaynaktır. 3 bölümlü bir tablo yapan Feldman, Tarih ve müziği farklı dönemlerde bölümlemiş, her döneme ait kaynak olan kişileri tablonun üçüncü sütununda belirtmiştir.

3.9. Onur Akdoğu'nun Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

17.07.1947 - 10 Mart 2007 tarihleri arasında yaşayan, müzikolog Onur Akdoğu, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı'nda öğretim görevlisi olarak görev yaparken 1987 yılında teksir olarak dağıttığı ders notlarında, Türk Mûsikîsi tarihini ele almış ve sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma hakkında daha sonra şöyle bir açıklama getirmiştir.

“Önceden bir şema halinde de belirttiğimiz gibi, ulusal bir müzik türü olan Türk Müziği, birçok alt türü içerir. Dolayısıyla, Türk Müziği Tarihi denilince, adını andığımız bu türlerin tümünün yer aldığı bir tarih anlaşılmalıdır. Bu nedenle, Türk

⁵⁴ FELDMAN, Walter; “Music of the Ottoman Court: Makam, Composition and the Early Ottoman Instrumental Repertoire”, VWB--Verlag für Wissenschaft und Bildung, Berlin 1996, s: 36

Müziği Tarihi içinde yer alacak dönemler, adlarını andığımız bu türlerle ilgili tüm olguları, yani; besteci, beste, öğretim kurumları, yazarlar ve eserleri, etkileşimler ve diğer olguları içermelidir. Tarih içinde yer alacak dönemler, dönemlerin adları ve bu dönemlerin bitiş ve başlangıç tarihleri ise, mutlaka, yukarıda saydığımız olguların değişmesine, yeniden oluşmasına ya da yapılanmasına neden olacak olaylarla ilgili olmalıdır.”

Akdoğu'nun yaptığı sınıflandırma şöyledir:

- 1 - Oluşum Dönemi. (- 1453)
- 2 - Gelişim Dönemi. (1453-1730)
- 3 - Doruk Dönemi. (1730-1826)
- 4 - Değişim Dönemi. (1826-1923)
- 5 - Atılım Dönemi. (1923-1943)
- 6 - Yeni Dönem. (1943'den günümüze)

Akdoğu ders notlarında “Oluşum Dönemi” olarak adlandırdığı dönemin insanın dünya üzerinde ilk ortaya çıkışıyla başladığını belirtir ve bu dönemi dört evrede anlatır. Birinci evre insanın ilk ortaya çıkışından, Türkler'in oluşturduğu ilk devlet olan Hun Devleti'nin kurulduğu MÖ 3. yüzyıla kadar geçen zaman diliminde gerçekleşmiştir. Oluşum döneminin ilk evresi olan bu evre, sadece Türklerin değil, tüm ulusların kültürel kimlik kazandıkları bir dönemdir. İkinci evre Hun Devleti'nin kurulduğu MÖ 3. yüzyıldan, Türkler'in büyük bölümünün İslamiyet'i kabul ettikleri 10. yüzyıla kadar geçen zaman dilimini kapsar. Üçüncü evre İslamiyet'in Türkler tarafından kabul edildiği 10. yüzyıldan, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu 1299 yılına kadar geçen zaman dilimini içerir. Dördüncü evre Osmanlı Devleti'nin kurulduğu 1299 yılından, İstanbul'un Türkler tarafından alındığı 1453 yılına kadar geçen zaman dilimini içerir.

Akdoğu diğer dönemleri Oluşum döneminde olduğu gibi evrelere ayırma gereği duymamıştır. “Gelişim Dönemi” olarak adlandırdığı ikinci dönem 1453 yılında başlar, Lale Devri'nin bitimi olan 1730 yılına kadar, üçüncü dönem olan “Doruk Dönemi” ise 1730 yılından, Mehterhânenin kaldırılarak, yerine, batılı anlamda boru takımının kurulduğu 1826 yılına kadar sürer. Akdoğu'ya göre 1826 yılından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılına kadar geçen zaman dilimi

Türk Mûsikîsi'nin değişimi yaşıdığı dördüncü dönemdir. Bu yüzden bu dönemi “Değişim Dönemi” olarak adlandırmıştır. Beşinci dönem olan “Atılım Dönemi” 1923 yılından, Hüseyin Sadettin Arel'in İstanbul Belediye Konservatuarı'na atandığı 1943 yılına kadar geçen zamana kadar sürmüştür. 1943 yılından günümüze kadar geçen zaman ise altıncı dönem olan “Yeni Dönem”dir. Akdoğu, “Yeni Dönem” olarak adlandırdığı bu dönemin ileride araştırmacılar tarafından 1960'lı yıllarda başladığını kabul edebileceğimiz arabesk evre, 1990'lı yıllarda başladığını kabul edebileceğimiz pop evre gibi evrelere ayrılabilceğini belirtir.

Onur Akdoğu'nun yaptığı sınıflandırmadaki dönem yaklaşımı incelendiğinde bir dönemin niye başladığı ve niye bittiği belli değildir. Örneğin “Gelişim Dönemi” olarak adlandırdığı ikinci dönem niye 1453 yılında başlamıştır. Araştırmacı acaba İstanbul'un fethi ile Osmanlı Devleti'nin imparatorluk kimliğini kazandığını mı düşünmektedir. Tarihimizde gerçekten önemli olan bu fethin müziğimize yaptığı katkı ne olmuştur? Veya 1923 yılında başlayıp, Hüseyin Sadettin Arel'in İstanbul Belediye Konservatuarı'na atandığı 1943 yılına kadar süren beşinci dönem olan “Atılım Dönemi” niye atılım dönemi olarak adlandırılmıştır? Bu dönemde nasıl atılımlar gerçekleştirilmiştir? Yazar bu konuya bir açıklama getirmemiştir. Bahsedilen dönem radyoda Türk Mûsikîsi yayının bir süre yasaklandığı ve sonra az olarak verildiği dönemdir. Onur Akdoğu'nun sınıflandırması bu yönleriyle tartışılmaya açıktır.

3.10. Ali Uçan'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

1941 yılında Üçpınar/ Hocaköy'de doğan Prof. Dr. Ali Uçan, 1962 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünü bitiren ve 1965 yılında bu yana Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü'nde görev yapan Prof. Dr. Ali Uçan, konuyu Türk Mûsikîsi'nden daha geniş tutarak, Türk Müzik Kültürü olarak ele almıştır.

Türk müziği dönem anlayışı *Geçmişten Günümüze Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü* başlıklı kitabında şöyledir:⁵⁵

1. İnsanlığın Kültürel Evrimi
2. Türk Müzik Kültürünün Genel Evrim Süresi

⁵⁵ UÇAN, Ali; *Geçmişten Günümüze Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 2000, S: 4.

- a) Üretim öncesi (Paleolitik) Dönem Türk Müzik Kültürü
- b) Üretim (Neolitik) Dönemi Türk Müzik Kültürü
- c) Yoğun Üretim (Endüstri) Dönemi Türk Müzik Kültürü

3. "Türk Müzik Kültürü Evriminde Beş Dönem

A- Hunlar öncesi döneminde Türk Müzik Kültürü

- a) Altaylar döneminde Türk Müzik Kültürü

B- Orta Asya Türk Devletleri Döneminde Türk Müzik Kültürü

- a) Hunlar döneminde Türk Müzik Kültürü
- b) Göktürkler döneminde Türk Müzik Kültürü
- c) Uygurlar döneminde Türk Müzik Kültürü

C- Orta - Batı Asya Türk Devletleri Döneminde Türk Müzik Kültürü

- a) Karahanlılar döneminde Türk Müzik Kültürü
- b) Gazneliler döneminde Türk Müzik Kültürü
- c) Büyük Selçuklu döneminde Türk Müzik Kültürü

D- Ön Asya ve Avrasya Türk Devletleri Döneminde Türk Müzik Kültürü

- a) Türkiye Selçukluları döneminde Türk Müzik Kültürü
- b) Osmanlılar döneminde Türk Müzik Kültürü
- c) Türkiye Cumhuriyeti döneminde Türk Müzik Kültürü

E- Avrasya Bağımsız Türk Cumhuriyetleri Döneminde Türk Müzik Kültürü

(Türkiye, KKTC, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan Cumhuriyetleri Döneminde)

Ali Uçan Türk müziği dönemlerini uygarlıkları kıstas alarak yapmıştır. Bu dönemler kendi içinde ortak özellik taşıyor olabilirler. Örneğin Altaylılar Dönemindeki Müziğin, Türk Müsîkîsi olup olmadığı, ne kadar güvenilir kaynaklardan tespit edildiği meselesi önemlidir. O dönemden bize ulaşan herhangi bir müzikal kaynağın mevcut olmaması, sınıflamanın geniş zaman dilimleri içerisinde uygarlıkları baz alarak yapılması Uçan'ın yaklaşımının buraya kadar olan yaklaşımlardan epeyce farklı olduğunu göstermektedir. Dönemleri sınıflandırırken

uygarlıklardan faydalanmak lazımdır ama bunları konumuzun ana hatları yapmanın ne kadar doğru olacağı tartışmalıdır.

3.11. Mustafa Cahit Atasoy'un Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

1 Mart 1927 tarihinde Trabzon'da doğan 3 Nisan 2002 tarihinde vefat eden Mustafa Cahit Atasoy, Haydar Sanal, Hüseyin Saadettin Arel ve Ercüment Berker gibi değerli kişilerin öğrencisi olmuş, İTÜ TMDK'nın kurucularından ve Arel ekolünün önemli bir bestekârlarındandı. Osmanlı Ansiklopedisi 10. ciltte yayınlanan "Kültür ve Medeniyet Açısından Osmanlılar Dönemindeki Türk Musikisi" başlıklı makalesinde Türk Mûsikîsi tarihini altı dönem içinde ele aldığı görülmektedir.

- 1) Hazırlık Dönemi: Başlangıçtan, Merâgalı Abdülkadir'e (1360-1435) kadar
- 2) Klasik Öncesi Dönem: Merâgalı Abdülkadir'den, İtri'ye (1640-1712) kadar
- 3) Klasik Dönem: İtri'den, İsmail Dede'ye (1778-1846) kadar,
- 4) Neo-klasik Dönem: İsmail Dede'den, Hacı Arif Bey'e (1831-1884) kadar,
- 5) Romantik Dönem: Hacı Arif Bey'den, Hüseyin Saadettin Arel'e (1880-1955) kadar
- 6) Reform Dönemi: Hüseyin Saadettin Arel'den günümüze kadar.⁵⁶

Mustafa Cahit Atasoy'un dönem anlayışında daha önce belirttiğimiz Arel ekolü etkisi aynen görülmektedir. Atasoy'un Berker'in öğrencisi olması ve Arel ekolünün devamı olması sebebiyle bu durum olağandır. Atasoy'la, Berker'in sınıflandırmalarındaki farklar; Berker'in "Oluşum veya Hazırlık" adını verdiği ilk döneme Atasoy'un "Hazırlık Dönemi" demesi, Berker'in "Klasik öncesi veya Preklasik" adını verdiği ikinci döneme Atasoy'un "Klasik Öncesi Dönem" demesidir. Atasoy yaptığı sınıflandırmada tıpkı Berker'de tespit edildiği gibi daha sonra bestecileri bu dönem başlıkları altında değil yüzyıllara göre sınıflandırmıştır.

⁵⁶ ATASOY, Mustafa Cahit; Kültür ve Medeniyet Açısından Osmanlılar Dönemindeki Türk Musikisi, Osmanlı Ansiklopedisi c.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s:775, 781.

3.12. Gültekin Aydoğdu'nun Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

Ankara Radyosu Fasıl Topluluğu Şefi ve Kanun Sanatçısı Gültekin Aydoğdu'nun bir internet sitesinde yayımlanan “Türk Mûsikîsi Tarihinde Dönemler” başlıklı kısa çalışmasında Türk Mûsikîsini dört ayrı döneme ayırdığı görülmektedir:

“1 - Hazırlık Dönemi (Başlangıç Dönemi)

2 - Klâsik Dönem

3 - Neo-Klâsik Dönem

4 - Son Dönem 1846 Sonrası”⁵⁷

Yazar, hazırlık dönemini şu sözlerle anlatır:

“Hazırlık Döneminde 11. -13. yüzyıllardan kalan eserlerden anladığımıza göre SULTAN VELED, SAFİYÜDDİN URMEVÎ ve HIZIR BİN ABDULLAH gibi sanatkârları görüyoruz. Bu dönemde İstanbul'da ENDERUN okulunun genişletilmesi mûsikî eğitiminin başlatılması, mevlevihanelerin ve özel meşkhânelerin yardımı ile Mûsikîmiz asıl hüviyetini kazanmağa başlar.

Bu arada orta ASYA'da, Horasan ve Semerkand'da ALİ ŞİR NEVÂİ, HÜSEYİN BAYKARA, ABDÜLKÂDİR MERAGİ ve ŞÂDİ gibi değerli sanatkârlar yetişir.”⁵⁸

Aydoğdu, “Klasik Dönem olarak adlandırdığı dönemi “Klâsik Dönem'in İlk Bölümü” ve “Son Klâsik Dönem” olarak iki evrede anlatmıştır. Birinci evreyi “Meragalı ABDÜLKÂDİR'den - ITRÎ'ye kadar sürer. 1360-1712 yıllarıdır. İstanbul her türlü kültürün merkezi olmakta ve klâsik formun en güzel örnekleri verilmektedir. Bu dönemin ünlü isimleri: ABDÜLKÂDİR MERAGİ, GAZİ GİRAYHAN, HATİP ZÂKİRİ, ABDÜLÂLİ EFENDİ, BEHRAM AĞA ve ITRÎ'dir.”⁵⁹ anlatır. Aydoğdu'ya göre Klasik dönemin ikinci evresi olan Son Klâsik Dönem şöyledir:

“ITRÎ'den-HAMAMÎZÂDE İSMÂİL DEDE efendiye kadar uzanır ki, 1778 - 1846 yıllarıdır, bu dönem. Yenileşme, batıya dönüş çabaları, Lâle Devri'nin etkisi

⁵⁷ <http://www.turkmusikisi.com/arastirmalar/donemler.htm>

⁵⁸ A.g.e.

⁵⁹ A.g.e.

başlar. Yine bu dönemde iki önemli sanatçı, kendilerinden önce ve yaşadıkları zamanın eserlerini birer mecmûa'ya kaydederek birçok eserin kaybolmasını önlediler.

Bunlar :

ALİ UFKÎ BEY ve KANTEMİROĞLU'dur. Yine bu dönemde :

SEYYİD NUH,

AHMET AĞA

III. SELİM,

EBÛBEKİR AĞA,

ZAHARYA,

KANTEMİROĞLU,

İLYA,

ÂMA KADRİ BEY,

İSMÂİL AĞA,

ALİ UFKÎ BEY,

HÂFİZ ŞEYDÂ,

ABDÛLHALİM ÇAVUŞ gibi değerli sanatçıları görüyoruz.”⁶⁰

Yazarın çalışmasının devamında yaptığı sınıflandırma için yaptığı açıklama şöyledir:

“NEO-KLÂSİK DÖNEM

DEDE EFENDİ (1773-1836) ile ZEKÂİ DEDE (1825-1897) arasını temsil eder ve Klâsizmin yeni bir anlayış içinde yorumu demektir . Klâsik Dönem ile Romantik dönem arasında bir geçiş dönemidir. Sanatsal kurallara dayanarak şekil ve kompozisyonu değiştirmeden ruh ve yapı bakımından değişik ölçülere göre yapılmış sanat eserlerini kapsar.

SADULLAH AĞA,

DELLÂLZÂDE İSMÂİL EFENDİ,

BASMACI ABDİ EFENDİ ,

⁶⁰ A.g.e.

ŞÂKİR AĞA,
 TANBÛRÎ EMİN AĞA,
 MUSTAFA İZZET EFENDİ,
 TANBÛRÎ ALİ EFENDİ,
 ZEKİ MEHMET AĞA,
 MEDENİ AZİZ EFENDİ,
 LÂTİF AĞA dönemin ünlü sanatçılarıdır.

ROMANTİK DÖNEM

Tüm dünyâda olduğu gibi ülkemizde de sanat eserlerine his ve hayâlin hâkim olduğu ZEKÂÎ DEDE (1825-1897) ve HACI ÂRİF BEY (1831-1895) yıllarında başladığı var sayılır. HACI ÂRİF BEY'in kişiliğinde en üst düzeye ulaşmış, ŞEVKÎ BEY'le devam etmiş yüzyılımızın ortalarına kadar sürmüştür.

Dönemin sanatçıları:

MEDENİ AZİZ EFENDİ

TANBÛRÎ ALİ EFENDİ

HACI FÂİK BEY

HACI ÂRİF BEY

ŞEVKÎ BEY'dir.

Daha sonra LEM'İ ATLI ve SUPHİ ZİYÂ BEY sayılabilir.

4. SON DÖNEM:

Türk toplumunda bu yüz yılın başından ve geçen yüz yılın sonundan başlayarak gelişen Sosyo-ekonomik koşullar, Batılılaşmanın yanlış uygulamaları, Türk güzel sanatlarını da etkilemiş, eski gelenekleri temelinden sarsmıştır. Eski öğretim kurumları ihmâl edilmiş, yozlaşmasına göz yumulmuş, Devlet el atmamış ve Türk Mûsikîsi ancak sayılı sanatçıların ve bu işe gönül verenlerin gayreti ile bu günkü çizgiye gelmiştir.

Türk Mûsikîsi öğretim kurumlarını ilk dönemden bu güne kadar şöylece sıralayabiliriz :

ENDERUN'U HÜMÂYUN, MEVLEVÎHANELER, MEHTERHÂNE, ÖZEL MEŞKHÂNELER, DÂRÜL'ELHAN, İSTANBUL BELEDİYE KONSERVATUARI, DARÜTTÂLİMÎ MÛSİKÎ, ŞARK MÛSİKÎ CEMİYETİ, GÜLŞENÎ MÛSİKÎ, ÜSKÜDAR MÛSİKÎ CEMİYETİ, İLERİ TÜRK MÛSİKÎSİ KONSERVATUARI v. b. leri.

Türk Mûsikîsinin gelişip yayılmasında en büyük görevi TRT ANKARA-İSTANBUL-İZMİR radyolarının yanı sıra Devlet Klâsik Türk Mûsikîsi koroları yapmaktadır. 1975 yılında kurulan İstanbul Teknik Üniversitesi ve İzmir Ege Üniversitesi Türk Mûsikîsi Devlet konservatuarları ile birlikte diğer Üniversitelerimizde de Türk Mûsikîsi eğitiminin yanı sıra Üniversite koroları konser programları ile öğrencilerin yetişmelerini sağlamaktadırlar.

Ayrıca, ülkemizin büyük şehirlerinin çoğunda Türk Mûsikîsi Dernekleri de çalışmaları ile müziğimize katkılarını sürdürmektedir.”⁶¹

Gültekin Aydoğdu'nun çalışması tartışılması gereken noktalarla doludur. Örneğin “hazırlık Dönemi”ni anlatırken söylediği “Bu dönemde İstanbul'da ENDERUN okulunun genişletilmesi, mûsikî eğitiminin başlatılması,” değinmesi yanlıştır. Çünkü bu dönemi kapsayan tarihte İstanbul daha fethedilmemiştir. “mevlevihanelerin ve özel meşkhânelerin yardımı ile Mûsikîmiz asıl hüviyetini kazanmağa başlar.” değinmesi de tartışmalıdır. Bu dönemi kapsayan tarih diliminde Hz. Mevlana vefat etmiş olsa da o sırada kaç tane Mevlevihane olduğu bilinmemektedir. Yazarın kastettiği olay en az bir yüzyıl sonra gerçekleşmeye başlayacaktır. Hazırlık Döneminin bitiş tarihinde Osmanlı Devleti yeni bir devlettir. Bu dönemde yaygın şekilde meşkhaneler olduğu konusunda hiçbir kaynak mevcut değildir. Daha öncesinde var olan Beylikler Dönemi ve daha önceki Selçuklu Devleti'ndeki müzik konusunda da tüm araştırmacılar ayrıntılı bir kaynak olmadığı konusunda hemfikirdir.

Sınıflandırmasını açıklarken anlattığı “Romantik Dönemin” bir başka dönem mi, yoksa “Neo Klasik Dönem” adını verdiği zaman diliminde mi gerçekleştiği, onun bir evresi mi olduğu belirtilmemiştir. Bunlar ilk bakışta göze çarpan çelişkilerdir. Sınıflandırmanın tarihlendirilmesi de çalışmada eksik bırakılmıştır. “Hazırlık Dönemi olarak adlandırılan ilk dönemin, “Neo-Klâsik Dönem” olarak adlandırdığı

⁶¹ A.g.e.

üçüncü dönemin, “Son Dönem” olarak adlandırdığı dördüncü dönemin başlangıç ve bitiş tarihleri belirtilmemiştir. Sadece ikinci dönem olan “Klasik Dönem”i anlatırken değindiği “Klâsik Dönem'in İlk Bölümü” ve “Son Klâsik Dönem” evrelerini tarihlendirmiştir. “Klâsik Dönem'in İlk Bölümü” olarak adlandırdığı evre için 1360-1712, “Son Klâsik Dönem” olarak adlandırdığı evre için 1778-1846 tarihlerini vermektedir. Ancak dikkat edilirse birinci evrenin bitışı ile ikinci evrenin başlangıcı arasında 66 yıllık bir boşluk olduğu göze çarpar. Bu arada ne yaşandığı, belirtilmemiştir.

Yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı bilimsel bir nitelik taşımayan bu sınıflandırmaya çalışmamızda yer vermemizin sebebi, en çok takip edilen Türk Musikisi İnternet sitesinde bu çalışmanın hala yer alması ve insanları yanıltmasıdır.

3.13. Ahmet Şahin Ak'ın Yaptığı Türk Mûsikîsi Tarihi Sınıflandırması

1956 yılında Malatya'da doğan, ilk ve orta öğrenimini orada tamamlayan Ahmet Şahin Ak, 1977 yılında- Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden mezun olmuş, şu an Selçuk Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Ak, Türk Mûsikîsi konservatuarları, eğitim fakültelerinin güzel sanatlar müzik eğitimi bölümleri, ve Anadolu güzel sanatlar liseleri gibi eğitim kurumlarında öğrencilere yönelik ders kitabı niteliğinde bir kitap olarak tanıttığı Türk Musikisi Tarihi adlı kitabında Türk Mûsikîsi dönemlerini şu başlıklar altında ele almıştır:

- “1) Başlangıcından 16. yüzyıl sonuna kadar Türk musikisi
- 2) Klasik öncesi (preklasik) dönem (Meragalı'dan Itri'ye kadar uzan dönem)
- 3) 17. yüzyılda Türk musikisi
- 4) 18. yüzyılda Türk musikisi
- 5) 19.yüzyılda Türk musikisi
- 6) 20. yüzyılda Türk musikisi”⁶²

Ahmet Şahin Ak, Türk Mûsikîsi tarihini anlattığı kitabında bundan önce yer verilen tüm dönem anlayışlarını içeren bir dönem anlayışı sergilemiş, yeni bir sınıflama yapmadığı gibi, Nazmi Özalp, Yılmaz Öztuna, Ali Fuat Uçan ve Ercüment Berker'in sınıflamalarından bir sentez ortaya koymaya çalışarak, karışık bir dönem

⁶² AK, Ahmet Şahin; Türk Musikisi Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s: 11.

anlayışı içindedir. Eserdeki dipnotları incelendiğinde orijinal bir çalışma olmayıp derleme olduğu anlaşılmaktadır.

"Başlangıcından 16. yüzyıl sonuna kadar Türk musikisi" adlı dönemde Ahmet Şahin Ak, önce Türk müzik kültürünün evrelerine değinmiş ve burada Prof. Dr. Ali Fuat Uçan'ın yapmış olduğu sınıflamayı vermiş, bu sıralamanın ardından Ercüment Berker'in sınıflamasına atıfta bulunarak "Başlangıcından 16. yüzyıl sonuna kadar Türk musikisi" adını verdiği döneme bu kez Hazırlık veya Oluşma dönemi olarak adlandırmış ve bu dönemi başlangıcından Maragalı Abdülkadir'e kadar uzanan dönem olarak sınırlandırmıştır. Türk tarihinin Altay dönemi ile başladığını belirttikten sonra sırası ile Şaman müziği, Hunlar döneminde Türk müzik kültürü, Göktürkler döneminde Türk müzik kültürü, Uygurlar döneminde Türk müzik kültürü, Karahanlılar döneminde Türk müzik kültürlerine yer vermiş ardından sırası ile Farabi, İbni Sina, Sultan Veled, Safiyüddin ve Kutbeddin Şirazi'nin hayatları ve eserlerini yazmıştır.

Klasik öncesi (preklasik)- dönemde (Meragalı'dan Itri'ye kadar uzanan dönem) Maragi'nin, II. Murat'ın, Şükrullah'ın, Hızır bin Abdullah'ın, Ladikli Mehmet Çelebi'nin, Gazi Giray Han'ın ve Şeyh Abdül Ali Efendi'nin hayatlarına ve eserlerine yer vermiştir.

17. yüzyılda Türk musikisinde Kantemiroğlu, Ali Ufki, Hafız Post, IV. Murat, Hafız Kömür, Saatçi Mustafa Efendi, Solakzâde, Şeştari Murat Ağa, Köçek Derviş, Mustafâ Dede, Eyyubî Mehmet Çelebi, Zurnazenbaşı İbrahim Ağa, ve Seyyid Nuh Efendi 'ye yer vermiştir.

"18. yüzyılda Türk musikisi" başlıklı bölümde Itri'nin kişiliğinde "klasik dönem'in" zirveye ulaştığından, bu yüzyılda âşık musikisinin doğduğundan, Lale devrinde sanat parlaklığının daha iyi şekilde devam ettiğinden bahseden Ak, başta Itri olmak üzere bu yüzyıldaki başlıca bestecilerin hayatlarına yer vermiştir.

"19. yüzyılda Türk musikisi" başlıklı bölümde, 19. yüzyılın hem doğu hem de batı dünyası için çok önemli bir zaman olduğunu, klasik çağın kapandığını, yerine yeni anlayış ve geleneklere göre yeni sanat akımları geliştiğini, yüzyılın ortalarından itibaren Türk Mûsikîsinde "romantik edebiyat" doğduğundan söz etmektedir. Batı kaynaklı Ampir, Rokoko, Barok gibi sanat akımlarının eski Türk sanatının üslubunun bozulmasına sebep olduğunu ifade eden Ak, müzik zevkinin yavaş yavaş

basitleştiğinden ve form açısından değişiklikler olduğunu ve şarkı formunun doğduğundan söz etmektedir. Bu yüzyılın önemli bestecilerine yer vererek bu yüzyılı sonlandırmıştır.

20. yüzyılda Türk Msiksi başlığı altında o dönemin bestecilerinin biyografilerine yer vererek bu dönemi anlatmıştır.

4. BATI MÜZİĞİ TARİHİ KİTAPLARINDA DÖNEMLER

Türk Musikisi üzerine yazılan modern müzikoloji ve tarih anlatım çalışmaları 2.Bölümde de belirtildiği gibi Rauf Yekta Bey ile başlamış, ilk sınıflandırma ise 3. Bölümde belirtildiği gibi 1948 yılında, İhsan Akner tarafından yazılmış “Mûsikî Tarihimize Umûmi Bir Bakış” isimli makalede yer almıştır. Akner’den sonra gelen araştırmacılar tarih sınıflandırma çalışmalarını çeşitlendirmişlerdir.

Türk Musikisi tarihi sınıflandırma çalışmalarını analiz edebilmek için bu bölümde Batı Müziği Tarih Kitaplarını inceleyerek bu kitaplarda yapılan sınıflandırmaları ele alacağız. Amaç öncelikle Türk Musikisi Tarihi ile Batı Müziği Tarihi dönemlerinin isimlendirmesinde, dönemler ve dönemleri oluşturan sebeplerde ortak noktaları bulmak ve ortak olma sebeplerini tespit etmektir.

Batı Müziği Tarihi hakkında yazılmış birçok kaynak olmasına rağmen, birbiriyle benzerlik göstermektedir. Bu nedenle birbirinden farklı başlıklar altında Batı Müziği tarihini anlatan Türk ve Yabancı kaynakları inceleyeceğiz.

Yabancı kaynaklar olarak Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson, Curt Sachs, Donald Jay Grout, Türk yazarların kaleme aldığı kaynaklardan ise, Ahmet Muhtar Ataman, Emel Çelebioğlu, Ahmet Say’ı örnekleyerek anlatacağız.

Müzik konusunda çevrileri, nazari kitapları ve okul şarkıları bulunan, ilk Türkçe Batı Müziği Tarihi kitabını yazan Ahmet Muhtar Ataman’ın⁶³ “Musiki Tarihî” adlı kitabında müzik tarihinde yaşanan evreleri şu başlıklar anlatarak bir anlamda sınıflandırmıştır:

- 1) İlk Çağda Musiki
- 2) Orta Çağda Musiki (4. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar)
- 3) Rönesans Devrinde Musiki (14.-15.-16. yüzyıllar).
- 4) 17. yüzyılda musiki
- 5) 18. yüzyılda musiki (Klasik musiki devri)
- 6) 19. yüzyılda musiki (Romantik musiki devri)

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bakınız; KARADENİZ, Şirin; “Türk Müziği’nde Dönem Anlayışı”, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.64

7) Bugünkü musiki (Milli musiki okulları)

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, yarı zamanlı olarak devam ettiği İstanbul Belediye Konservatuarı piyano bölümü ve daha sonra da Ankara Konservatuarı'nın yüksek bölümü mezunu olan, daha sonra İstanbul Belediyesi Konservatuarı'nda Müzik teorisi ve Tarihi derslerinde öğretici olarak görev alan Emel Çelebioğlu⁶⁴ ise 1986 yılında yayınlanan “Tarihsel Açından Evrensel Müziğe Giriş” adlı kitabında müzik tarihini anlatırken şu başlıkları kullanmıştır:

I) Eski Sanat

1-Antik dönem

2-Orta Çağ

3-Rönesans

II) Modern Sanat

1-Klasik Sanat

2-Romantik Sanat

3-Çağdaş Sanat

Yazar, müzik eleştirmeni, piyanist ve müzikolog olan Ahmet Say'ın,⁶⁵ 1997 yılında yayınlanan “Müzik Tarihi” isimli kitabı, günümüzde müzik tarihi anlatımlarında en çok kullanılan ve referans gösterilen kaynaklardan biridir. Say, çalışmasında müzik tarihini anlatırken şu başlıklara yer vermiştir:

1) Müzik Ve Müzik Tarihi

2) Tarih Öncesi Çağlarda Müzik Kültürel Evrim

3) İlkçağ Uygarlıkları (M.Ö. 4000-M.Ö. 850)

4) Antik Yunan Ve Roma (M.Ö. 850-M.S. 300)

5) Erken Ortaçağ (M.S. 200-M.S. 1000)

6) Serpilme: Romanesk Dönem (1000-1150)

7) Ortaçağ Müziğinin Yükselişi: Gotik Çağ (1150-1300)

⁶⁴ ÇELEBİOĞLU, Emel; “Tarihsel Açından Evrensel Müziğe Giriş”, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 5.

⁶⁵ www.ancyragazetesi.com/haber.asp?id=229

- 8) Sıkıntılı Gelişim: Son Gotik Dönem (1300-1400)
- 9) Gün İşiyor: Ortaçağdan Rönesansa (1400-1460)
- 10) Rönesans Coşkusu (1460-1490)
- 11) Rönesansta İçer Kapanış: Josquin ya da Rafael (1490-1520)
- 12) Rönesansın Yayılışı (1520-1560)
- 13) Rönesans Müziğinde Doruk (1560-1600)
- 14) Opera Sanatının Doğuşu (1570-1610)
- 15) Barok Çağın İlk Adımları (1600-1640)
- 16) Barok Müziğin Artistik Temeli (1640-1670)
- 17) Barok Müziğin Yaygınlaşması (1670-1710)
- 18) Barok Müzikte Doruk
- 19) Klasisizm: Doğa, Yalınlık, Tutku (1750-1791)
- 20) Müzikte Demokratlaşma Ve Romantizmin Doğuşu (1791-1828)
- 21) Romantizmin İçtenlikli Renkleri (1828-1856)
- 22) Yarışçı Ve Sentezci Bir Çağ: Geç-Romantizm (1856-1886)
- 23) Yüzyılın Kapanışı: Son Romantikler (1886-1911)
- 24) Ulusal Akımlar (1836-1.922)
- 25) İzlenimcilik (1894-1937)
- 26) 20. Yüzyıl: Yeni Müzik (1907-1984)
- 27) Türkiye'de Uluslararası Sanat Müziği (1826-1995)

Kompozitör Howard D. Mckinney⁶⁶ ve müzik yazarı W. R. Anderson'un⁶⁷ 1947 yılında İngilizce olarak basılan "Music in History" adlı kitabında Avrupa müziği dönemleri şu şekil tasnif edilmiştir:

- 1) Helenistik Çağ müziği

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız;

<http://www.alibris.com/search/classical/composer/Howard%20McKinney>

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız; [http://en.wikipedia.org/wiki/Piano_Concerto_No._3_\(Rachmaninoff\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Piano_Concerto_No._3_(Rachmaninoff)),
<http://www.antiqbook.com/boox/dac/26039.shtml>

- 2) Roma ve erken Hıristiyan müziği
- 3) Tek sesli müzik
- 4) Orta Çağ müziği 6. 14.yüzyıllar
 - a) Romanesk müzik 10. 12. yüzyıllar
 - b) Erken Gotik Müzik 12. 13. yüzyıllar
 - c) Troubadurlann müziği ve takipçileri
 - d) Geçiş dönemi: 14. 15. yüzyıllar
 - e) Orta Çağ müziği ve enstrümanları
- 5) Rönesans 14. 16. yüzyıl
- 6) Barok'a giriş 17. yüzyıl
- 7) 18. yüzyıl
- 8) Erken romantikler 19. yüzyıl
- 9) Son romantikler 19. yüzyılın ikinci yansı
- 10) Ulusal akımlar
- 11) 20. yüzyıl.

Sachs, Berlin Üniversitesi'nde müzik tarihi öğretmenliğini daha sonra Newyork'ta devam eden, müzikolojinin en önemli isimlerinden biridir.⁶⁸ 1948 yılında İngilizce olarak yayınlanan "Our Musical Heritage: A Short History of Music" İlhan Usmanbaş'ın çevirdiği "Kısa Dünya Musikisi Tarihi" adıyla 1965 yılında Türkçe yayınlanan kitabında müzik tarihini şu başlıklar altında bölümlendirmiş ve anlatmıştır:

- 1) İlkeller
- 2) Doğu
- 3) Yunan Ve Roma
- 4) Ön Ortaçağ
- 5) Romanesk Dönem 1000-1150

⁶⁸ MEYDAN LAROUSSE, "Curt Sachs", Sabah Yayıncılık, İstanbul, 1992 c17, s.168.

- 6) Ön Ve Orta Gotik 1150-1300
- 7) Son Gotik 1300-1400
- 8) Dufay Çağı 1400-1460
- 9) Ockeghem Çağı 1460-1500
- 10) Josquin Çağı 1500 - 1530
- 11) Gombert Ve Willaekt Çağı 1530-1654
- 12) Palestrina Ve Lassus Çağı- 1564 -1600
- 13) Monteverdi Ve Schütz Çağı 1600 - 1630
- 14) Carissimi Çağı 1630-1670
- 15) Lully Ve Purcell Çağı 1670-1710
- 16) Bach Ve Fameau Çağı 1710-1750
- 17) Haydn Ve Mozart Çağı 1750-1791
- 18) Beethoven Ve Schubert Çağı 1791-1828
- 19) Berlioz, Mendelssohn Ve Schumann Çağı 1828-1854
- 20) Wagner Ve Brahms Çağı 1854-1886
- 21) Son Kuşaklar 1886-1948

Tablo 4.1. incelendiğinde, tüm yazarlarda aynı veya benzer terimlerle tarih anlatımı olduğu görülmektedir. Bu tabloyu ayrıntılı olarak incelediğimizde;

1- Yazarların milattan önceki dönemi anlatırken, İlk Çağda Musiki (Ahmet Muhtar Ataman), Eski Sanat: Antik dönem (Emel Çelebioğlu), İlkçağ Uygarlıkları (M.Ö. 4000-M.Ö. 850) - Antik Yunan Ve Roma (M.Ö. 850-M.S. 300) (Ahmet Say), Helenistik Çağ müziği (Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson), Yunan ve Roma (Curt Sachs) başlıklarını kullandıklarını görürüz.

Tablo 4.1. Batı Müziği Tarihi Kitaplarında kullanılan Dönem başlıklarının karşılaştırılması

	Ahmet Muhtar Ataman	Emel Çelebioğlu	Ahmet Say	Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson	Curt Sachs
M.Ö. DÖNEM	İlk Çağda Musiki	Eski Sanat: Antik dönem	İlkçağ Uygarılıkları (M.Ö. 4000- M.Ö. 850) Antik Yunan Ve Roma (M.Ö. 850-M.S. 300)	Helenistik Çağ müziği	Yunan ve Roma
MİLAT	MİLAT	MİLAT	MİLAT	MİLAT	MİLAT
1. YÜZYIL	İlk Çağda Musiki	Eski Sanat: Antik dönem	Antik Yunan Ve Roma	Roma ve Erken Hıristiyan müziği	Yunan ve Roma
2. YÜZYIL	İlk Çağda Musiki	Eski Sanat: Antik dönem	Antik Yunan Ve Roma	Roma ve Erken Hıristiyan müziği	Yunan ve Roma
3. YÜZYIL	İlk Çağda Musiki	Eski Sanat: Antik dönem	Antik Yunan Ve Roma Erken Ortaçağ (M.S. 200-M.S. 1000)	Roma ve Erken Hıristiyan müziği	Yunan ve Roma
4. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki (4. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar)	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ	Erken Hıristiyan müziği Tek sesli müzik	Ön Ortaçağ
5. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ	Erken Hıristiyan müziği Tek sesli müzik	Ön Ortaçağ
6. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ	Orta Çağ müziği: 6. 14. yüzyıllar	Ön Ortaçağ
7. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ	Orta Çağ müziği:	Ön Ortaçağ
8. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ	Orta Çağ müziği:	Ön Ortaçağ
9. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ	Orta Çağ müziği:	Ön Ortaçağ
10. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ	Orta Çağ müziği:	Ön Ortaçağ

11. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Erken Ortaçağ Romanesk Dönem (1000-1150)	Orta Çağ müziği: Romanesk müzik 11. 12. Yüzyıllar	Romanesk Dönem 1000-1150
12. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Romanesk Dönem Gotik Çağ (1150-1300)	Orta Çağ müziği: Romanesk müzik Erken Gotik Müzik 12. 13. yüzyıllar	Romanesk Dönem Ön Ve Orta Gotik 1150-1300
13. YÜZYIL	Orta Çağda Musiki	Eski Sanat: Orta Çağ	Gotik Çağ (1150-1300)	Erken Gotik Müzik Troubadurlann müziği ve takipçileri	
14. YÜZYIL	Rönesans Devrinde Musiki (14.-15.-16. yüzyıllar)	Eski Sanat: Rönesans	Son Gotik Dönem (1300-1400)	Geçiş dönemi: 14. 15. yüzyıllar Rönesans 14. 16. yüzyıl	7) Son Gotik 1300-1400
15. YÜZYIL	Rönesans Devrinde Musiki	Eski Sanat: Rönesans	Ortaçağdan Rönesansa (1400-1460) Rönesans Coşkusu (1460-1490) Rönesansta İçe Kapanış: Josquin ya da Rafael (1490-1520)	Geçiş dönemi Rönesans	Dufay Çağı 1400-1460 Ockeghem Çağı 1460-1500
16. YÜZYIL	Rönesans Devrinde Musiki	Eski Sanat: Rönesans	Rönesansta İçe Kapanış: Josquin ya da Rafael (1490-1520) Rönesansın Yayılışı (1520-1560) Rönesans Müziğinde Doruk (1560-1600) Opera Sanatının Doğuşu (1570-1610)	Rönesans	Josquin Çağı 1500 - 1530 Gombert Ve Willaekt Çağı 1530-1654 Palestrina ve Lassus Çağı 1564 -1600

17. YÜZYIL	17. yüzyılda musiki	Eski Sanat: Rönesans Modern Sanat: Klasik Sanat	Barok Çağın İlk Adımları (1600-1640) Barok Müziğin Artistik Temeli (1640-1670) Barok Müziğin Yaygınlaşması (1670-1710)	Barok'a giriş 17. yüzyıl	Monteverdi ve Schütz Çağı 1600 - 1630 Carissimi Çağı 1630-1670 Lully ve Purcell Çağı 1670-1710
18. YÜZYIL	18. yüzyılda musiki (Klasik musiki devri)	Modern Sanat: Klasik Sanat	Barok Müziğin Yaygınlaşması Barok Müzikte Doruk (1710-1750) Klasisizm: Doğa, Yalınlık, Tutku (1750-1791)	Barok 18. yüzyıl	Lully ve Purcell Çağı Bach ve Fameau Çağı 1710-1750 Haydn ve Mozart Çağı 1750-1791 Beethoven ve Schubert Çağı 1791-1828
19. YÜZYIL	19. yüzyılda musiki (Romantik musiki devri)	Modern Sanat: Romantik Sanat	Romantizm (1828-1856) Geç-Romantizm (1856-1886) Son Romantikler (1886-1911) Ulusal Akımlar (1836-1922) İzlenimcilik (1894-1937)	Erken romantikler 19. yüzyıl Son romantikler 19. yüzyılın ikinci yansı Ulusal akımlar	Beethoven ve Schubert Çağı Berlioz, Mendelssohn ve Schumann Çağı 1828-1854 Wagner ve Brahms Çağı 1854-1886 Son Kuşaklar 1886-1948
20. YÜZYIL	Bugünkü musiki (Milli musiki okulları)	Modern Sanat: Çağdaş Sanat	Son Romantikler Ulusal Akımlar İzlenimcilik 20. Yüzyıl: Yeni Müzik (1907-1984)	20. yüzyıl.	Son Kuşaklar

Müziği anlatırken, Ahmet Muhtar Ataman, Ahmet Say, Curt Sachs⁶⁹, dünya üzerindeki uygarlıkların müziklerine kısaca değinmişler, Emel Çelebioğlu ile Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson'un çalışmalarında bu konulara değinilmeden müzik tarihi anlatımı Antik Yunan Uygarlığı ile başlatılmıştır.

2- Ortaçağa kadar olan müzik dönemi, Ahmet Muhtar Ataman tarafından "İlk Çağda Musiki", Emel Çelebioğlu tarafından "Eski Sanat: Antik dönem", Ahmet Say tarafından "Antik Yunan Ve Roma" Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson "Roma ve Erken Hıristiyan müziği", Curt Sachs tarafından "Yunan ve Roma" başlıkları altında anlatılmıştır.

3- Yazarlar sonraki gelen dönemi "Ortaçağ" olarak adlandırmakta hemfikirlerdir. Ancak tarihlerde farklılıklar vardır. Ahmet Muhtar Ataman, Emel Çelebioğlu ve Curt Sachs Ortaçağı 4. yüzyıl'da, Ahmet Say ise 3. yüzyılda başlatırlar. Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson'un çalışmalarında bu tarihler, Roma, Erken Hristiyan müziği olarak geçer, Ortaçağın başlangıcı onların çalışmasında 6. yüzyıldadır.

Ortaçağ'da yaşanan, Romanesk evre, Gotik evre, Rönesans gibi başlıklar incelediğimiz tüm yazarların kitaplarında ana başlık veya alt başlık olarak yer almaktadır.⁷⁰ Yazarlar bu evrelerin tarihlerinde hemfikirdirler.

4- Rönesans sonrası dönemi Curt Suchs hariç, Barok evre olarak anlatmış ve Klasik döneme bir hazırlık dönemi olarak değerlendirmişlerdir. Barok evrenin tarihi konusunda yazarlar hemfikirdirler.

5- 18. yüzyılda başlayan evre, Ahmet Muhtar Ataman, Emel Çelebioğlu, Ahmet Say'a göre Barok evre biter ve Klasik evre başlar. Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson bu dönemi 18. Yüzyıl olarak başlıklandırmış ve bu dönemde olan gelişmeleri anlatmışlardır. Suchs'da da Klasik Dönem gibi bir deyinmeye rastlanmaz.

6- 19. yüzyıl'ın, Romantik akımın yaşandığı dönem olduğunda yazarlar hemfikirdirler. Bu dönem sonrasında 19. yüzyılda Ulusal, İzlenimcilik ve

⁶⁹ Curt Sachs eserinin başında "İlkeller" ve "Doğu" başlıklı iki farklı bölümde, müziğin başlangıcından, Çin, Hint gibi Uygarlıkların müziklerine kadar kısaca değinmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; SUCHS, Curt; "Kısa Dünya Musikisi Tarihi", Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1965, 1-19.

⁷⁰ Alt başlıklara yer verilmesi çalışmanın amacı dışında bir uzama olacağına, yer almamış, bu yüzden de tabloda gözükmemektedir.

Anlatımcılık akımlarının etkinleştğini Ahmet Say, Howard D. Mckinney ve W. R. Anderson, Curt Sachs anlatmıştır.

Yaptığımız incelemeler sonrası yukarıda belirttiğimiz tespitleri tekrar gözden geçirdiğimizde, bazı tarihler haricinde yazarların Batı Müziği'nin geçirdiği evreler konusunda hemfikir oldukları görülmektedir.

4.1. Batı Müziği Tarihi Dönemlerinde Kullanılan Kavramlar

Batı Müziği Tarihindeki Dönemlerde kullanılan isimleri incelemek, hem tarih anlatımının mantığını anlamakta, hem de Türk Müziği tarihinin isimlendirilmesini incelemekte bize yardımcı olacaktır.

4.1.1. Romanesk

“1066 yılında Normanların İngiltere'yi fethetmesiyle başlayan mimari akım. İngiltere'de Norman üslubu, Avrupa'da ise Roman üslubu - Romanesk olarak adlandırılır.

O dönemde kilise ve manastırlar çevredeki tek taş binalardı. Savaşların olduğu bu dönemde tek taş bina olan kilise ve manastırlar, halk tarafından savaş zamanlarında sığınak olarak kullanılıyordu. Bu sebeple, güvenliği sağlamak amacıyla bu dönemde kilise ve manastırların duvarları kalın, uzun ve penceresiz yapılmıştır. Romanesk yapılara "kaba" denmesinin sebebi budur. Güvenlik için bir başka girişimse; ağaçla kapatılan kilise tavanlarının yerini tonoz almasıdır. Tonozun ağırlığını taşımak içinse köprü şeklinde kemerler kullanılmış, ama ayakların bu ağırlığı taşıyacak kadar kuvvetli olmaması nedeniyle kemerlere kaburga atılmış ve ortaya çıkan boşluk daha hafif şeylerle doldurulmuştur.”⁷¹

4.1.2. Gotik

“Gotik, kendine has özelliği olan bir sanat anlayışı ve yazı şekli. Gotik yazılar ilk baskı denemelerinde denenmiş çoğunlukla Almanlar tarafından kullanılan bir yazı stilidir. Ortaçağı kapatan, Rönesansı başlatan akımdır.”

Gotik sanatının mimarları, ağırlığın itme kuvvetini ve yönünü tespit ederek, baskıyı kemerlere ve fil ayaklarına aktardılar. Böylece yapının tamamı dengeye faydalı olan elemanlara bağlandı. Ayakların ağırlığı duvarların üzerinden kendi üstlerine almasıyla duvarlara vitray süslemeler yapıldı. Cephelerde bulunan çok

⁷¹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanesk>

sayıda cam ve vitray gotik yapıların karakteristik özelliklerinden biri oldu. Ağırılığa tamamiyle hâkim olan Gotik mimarisinde yapılar, sanki yükselerek uçuyormuş gibi bir his verir.⁷²

4.1.3. Barok

“Barok, Avrupa’da yaygınlaşan sanatta bir anlatım biçimidir. Başlangıcı ve bitişi için kesin bir tarih verilememekle birlikte 16. ve 18. yüzyıllar arasında oluşup şekli almış bir dönemdir. Mimarlık, müzik, resim ve heykelin etkileyici temalar altında birleştirilmesi amacını güder. Abartılı hareket duygusu ve net gözükten detayları ile dönemin müzik ve edebiyatında da kendini gösterir. Yoğun bir etki bırakan bu anlatım biçimi kendi alanında fazla eser verildiğinden bir dönem adı olarak anılmaya başlanmıştır. 1600’lerde Roma’da kilise etkisinde doğmuşsa da tüm Avrupa’ya yayılmıştır.

Barok düşüncesinin oluşumunda ve gelişiminde şüphesiz Otuz yıl Savaşlarının etkisi büyüktür. Otuz yıl savaşları diye anılan mezhep kavgaları tüm Avrupa’yı etkilemiş ve Barok devrinin belirleyicisi olmuştur. Bu dönemde, Rönesans devrinde başlayan sosyo-ekonomik gelişmenin yerine duraksamanın ve geri kalmanın hüküm sürdüğü görülmektedir.

Barok çağında prensler güçlerini din ile birleştirmişler ve bu durum da yeni mutlakiyet rejiminin temellerini oluşturmuştur. Reformasyon’un prenslere ve hükümdarlara kazandırdığı güç, Protestanlık mezhebinin yapıcılarının himayeleri altına girmelerinin nedenlerindedir.”⁷³

4.1.4. Klasisizm

Klasik kelimesi, TDK sözlüğünde şu anlamlara gelmektedir:⁷⁴

1. Eski Yunan, Roma ve XVII. yüzyıl Fransız sanatıyla ilgili sanatçı veya eser: "Yunan klasikleri. Fransız klasikleri."- .

2. sıfat Eski Yunan ve Roma çağı dili ve sanatı ile ilgili olan: "Klasik eserlerin oynandığı bir millî tiyatroları yok."- H. Taner.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bakınız; <http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/ortacag.htm>
<http://www.kutuphanem.net/default.asp?islem=ara&nerden=0&r=3&kelime=gotik%20mimari>

⁷³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Barok>

⁷⁴ <http://www.tdk.gov.tr>

3. sıfat XVII. yüzyıl Fransız dili, sanatı ve yazarları ile ilgili olan: "Racine bir Fransız klasik yazarıdır."- .

4. sıfat Üzerinde çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen (eser veya sanatçı): "Leyla ile Mecnun klasik Türk eserlerinden biridir."- .

5. sıfat Sanatta kuralcı.

6. sıfat Kökleşik: "Klasik şiirin yıkıldığından beri şiiri, bin kişi bin türlü tarif ediyor."- Y. K. Karaosmanoğlu.

Klasik kelimesinin kullanıldığı sanatta bir terim olan Klasisizimin anlamına baktığımızda 17. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan edebi bir akım olduğunu görürüz. "Boileau bu akımın kurucusu olarak kabul edilir. Klasikler Eski Yunan ve Latin edebiyatını bilgi ve esin kaynağı olarak benimsemişlerdir. Temel ilkeleri, Sanat, 'insan tabiatına' önem vermeli ona sevgi ve saygı duymalıdır. Klasik bir eser 'akıl' ve 'sağduyu'ya dayanmalıdır. Eser, 'dil', 'anlatım' ve 'şekil'de en olguna varmaya çalışmalıdır."

Bu akımın özelliği insanların her zaman, her yerde, her toplumda aynı duygu ve düşüncede olduklarını kabul etmesidir. Onun için "klasikler" eserlerinde değişmez tipler yaratırlar. "Klasisizmde fiziksel ve sosyal çevre önemli değildir; çünkü bunlar değişkendir."⁷⁵

4.1.5. Romantizm

"1790'dan yaklaşık 1850'ye kadar Avrupa'da gelişim göstermiş büyük bir akım olan, edebiyatın, müziğin felsefenin görünümünü köklü bir şekilde değiştiren ve resimde bir yenilenmeye yol açan akıma verilen isimdir."⁷⁶ Belli bir tanıma girmeyen niteliği vardır. Ancak var olmanın özgür bir ruh halini işaret ettiği söylenebilir.

Yukarıda müzik harici kullanımlarını verdiğimiz terimlerin dikkat çekici yönü sadece müziğe ait olmamalarıdır. Bu terimlerin neden sadece müziğe ait olmadıkları konusunda herhangi bir kaynağa sahip değiliz. Bunu ancak mantık yürütmeye konumlandırabiliriz. Bunun için öncelikle müzikolojinin tarihini anlatmakta fayda var.

⁷⁵ http://www.edebiyatogretmeni.net/bati_edebiyati_ve_edebi_akimlar.htm

⁷⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Romantizm_ak%C4%B1m%C4%B1

Müzikoloji'nin⁷⁷ ilk olarak "müzik bilimi" anlamındaki kelimenin geçtiği *Jahrbuch für musikalische Wissenschaft* (1863) adlı eseriyle Friedrich Chrysander tarafından kurulduğu kabul edilir. Müzikolojinin o sıralarda henüz kendine özgü bir araştırma metodu yoktu. Eski yöntemlerle araştırmalarını yapıyordu. Üniversitelerde, konservatuarlarda ve özel okullarda müzikoloji öğretimi başlayınca kendine özgü bilimsel metotlar geliştirdi. Büyük müzikbilimi okulları yöntemleriyle birbirinden ayrılırlar. Büyük Britanya organoloji, Fransa arşiv çalışmalarına, tarihlemeye, Almanlar daha çok üslup karşılaştırması, biçimsel çözümleme (analiz), estetik ve yayımlar konusuna ağırlık vermişlerdir. Bu şekilde İtalya ve İngilizler gibi diğer Avrupa ülkelerinin de müzikolojik çalışmalara farklı eğilimleri vardır.

Müzikolojinin kurulmasını sağlayan Germen ülkeleri müzik biliminde önemli eserler hazırladılar. A. W. Ambros (1816-1876) ve H. Riemann (1849-1919), "Guido Adler" (1855- 1941), F. Blume (1893-1975) önemli müzikbilimi eserleri, külliyatlar hazırladılar. Adler müzikolojinin metotları, amaçları, sistematize edilmesi gibi konularda önemli fikirler ileri sürmüştür. XIX. yy. bilginleri arasında August Wilhelm Ambros, *Geschichte der Musik* (5 cilt, Leipzig 1862-82) adlı geniş çaplı bir eser yazmış ayrıca Bach, Händel gibi bestekarların eserlerini de edite etmiştir. F. Blume'nin yöneticiliğinde yapılan *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (geçmişte ve günümüzde müzik) adlı eseri Alman müzikolojisinin gurur kaynağıdır. Almanlar müzik estetiğinde Stuttgart ekolünü oluşturmuşlardır.

Fransa'da ilk büyük müzik biyograficisi, bibliyografici ve eleştirmen François J. Fetis'dir (1784-1871). Daha sonra Raphael Kiesewetter'in müzik tarihi, Albert Lavignac (1846-1942) ansiklopedik çalışmaları ile A. Pierro (1869-1943) modern Fransız müzikolojisinin kurucusu olarak bilinirler. İtalya'da G. M. Gatti (1892-1973) İtalyanca müzik sözlüğü, C. Sartori (1913-) müzik ve müzisyenler sözlüğü ile birlikte ansiklopedi ve kataloglarıyla ünlü oldular. Opera tarihi üzerine çalışmalarıyla E. J. Dent (1876-1957), bir müzik ansiklopedisi ve müzik tarihine giriş çalışmasıyla J. Westrup (1904-1975), müzikoloji eseriyle D. Stevens (1922-), bir müzik tarihi ile birlikte müzik yazmaları üzerine çalışmalarıyla bilinen G. Reaney (1924-) burada

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız; KAPLAN, Ayten; "Kültürel Müzikoloji", Bağlam Yayınları, İstanbul, 2005, s.3-7.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCzikoloji>

USLU, Recep; "Müzikoloji ve Kaynakları", İTÜ Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 8-21.

çalışan büyük müzikologlardır. G. Grove'nin (1820-1900) müzik ve müzikçiler sözlüğü ölümünden sonrada yenilenerek birçok kez basılmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi müzikoloji bir bilim dalı olarak çok eski bir bilim değildir. Bunun sebebi, Avrupa'da müziğin 1789 Fransız devrimine kadar asil sınıfın kültür aracı olması ve müzisyenlerin Asillerin yanında hizmetkâr statüsünde bulunmalarıdır. Fransız devrimi sonrası Avrupa toplumundaki değişim, burjuva sınıfının kültürü yönlendirmeleri ve müzisyenin statüsünün değişimi gerçekleşmiştir.⁷⁸

“Romanesk”, “Gotik”, “Barok”, “Klasik” terimlerinin ilk olarak müzikte bir akım adı olarak kullanılmadığı muhakkaktır. “Romanesk”, “Gotik”, “Barok”, terimleri, Din Adamları Sınıfının ve Asil sınıfın hüküm sürdüğü bir dönemde etkin olarak mimaride kullanılmışlardır. Çünkü o dönem, yapılan kiliseler, katedraller, konaklar saraylar ve bu yapılarda kullanılan teknik ve iç-dış süslemeler hakim sınıf için gösteriş ve güç göstergesidir. Müzisyenlerin yukarıda belirttiğimiz konumu yüzünden yaptıkları müziğe örneğin “Barok Müzik” yapıyorum demesi mümkün değildir. Bu üç terim müzikologlar tarafından daha sonradan kullanılmıştır. Yalçın Çetinkaya da bu fikri şu sözlerle desteklemektedir:

“Batı müziğinde her dönemin doğru ve bilimsel bir açıklaması ve karşılığı bulunmaktadır. Meselâ “Gotik Dönem”, özetle ve öncelikle bir mimârî tarzın adıdır ve müzik de adeta mimârîdeki bu değişimden etkilenmiştir. Gotik mimârî, yüksek ve sivri kuleli binalar yaparak, bu uygulamanın geniş meydanlarla desteklendiği bir mimârî stildir. Mimârîdeki bu dikeylik, yani alçak yapılardan yüksek kuleli yapılara geçiş olarak adlandırabileceğimiz bu “vertically” durum, müzikte de horizontal yani yatay ve tek sesli nota yazımından “vertical” yani dikey, yani giderek eşlik partisinin de eklenerek müzikte bir dikeyleşmeye doğru gidildiği dönemdir. Ayrıca bu dönemde sanat tek merkezden, Paris'teki Notre Dame Katedrali'nden yönetilmekte ve yönlendirilmekte, müzisyenler de diğer sanatçılar gibi bu katedralin standartlarına uygun işler üretmektedir.

Gotik Dönem'i izleyen süreç, Batı sanatı için Rönesans dönemidir ve bu dönem sanatlarının da, gerek müzik ve gerekse plastik sanatlar için teknik ve estetik açıdan izahları vardır. Sözelimi Rönesans dönemi müzikleri, Kilise'nin baskısıyla

⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız; FINKELSTEIN, Sidney; “Müzik Neyi Anlatır”,Kaynak Yayınları, İstanbul, 1986, s. 92-99.

*adeta bunalan Batılı insanın Kilise'ye karşı özgürleşme taleplerinin simgesi haline gelen dans tarzında ve daha coşkulu müziklerdir. Müzikte Barok Dönem de aslında mimârî bir tarzın adıdır; "Saray Sanatı" olarak adlandırılan ve süslemenin yoğun bir biçimde gözlemlendiği bu dönemin müziğinde de süslemeler dikkat çekmektedir. Yine Barok Dönem müziği denildiğinde akla gelen, süslemeli, uzun müzik cümleleri ve sürekli bas partisidir. (basso continuo)."*⁷⁹

18. yüzyıldaki Avrupa müziği için kullanılan "Klasik" teriminin ise 17. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan "Klasisizm" edebi akımından öykündüğü muhakkaktır. Bu dönemde yaşayan, Hydn, Bethoven, Mozart gibi büyük bestekârların ortaya çıkışı, Almanya'da Mannheim Okulu olarak bilinen ve zamanın ünlü besteci ve yorumcularının bir araya gelmesi, senfoni biçimini yeniçağa sunacak bir orkestra geleneğini ortaya çıkması, 17. yüzyılda edebiyatta yaşanan kurallaşmanın bir benzeridir. Barok dönemde Bach'ın tanpere sistem ve armoniyle yapılabilecekleri örneklemeyle, bu dönemde artık derin duyguları zarifçe dışa vuran, teknik karmaşayı yenmiş ve yalın olan bir anlayışa geçilmiştir.

Yalçın Çetinkaya, Klasik dönemden bahsederken şu özelliklerine değinir; *"Batı'da Klasik Dönem müziğinin de yine kendine has özellikleri vardır ve bunlar olmadan Batı müziği tarihinde "Klasik Dönem"den söz etmek mümkün değildir. Klasik kelimesi her en kadar "zamana direnen, zamanlar üstü" gibi anlamlara sahipse de, Batı Klasik Müziği'nin başka özelliklerinden dolayı bu şekilde isimlendirildiğini göz ardı etmemek gerekir. Batı müziği tarihinde Klasik Dönem; Rokoko, Mannheim Okulu, Fırtına ve Gerilim ile Aydınlanma olarak adlandırabileceğimiz dört ana sütun üzerinde yükselmektedir. Klasik Dönem Müziği, rokoko adlı Fransız mimârî tarzının da etkisiyle, Barok Dönem müziklerinin aksine kısa müzik cümlelerinden oluşmaktadır ve Klasik Dönem Müziği'nin en belirgin karakteristik özelliği; coşkulu, dinamik, akılda kalıcı ve ritmik bir yapıya sahip olmasıdır. Belki de bu dönemi anlatan en iyi eser, Wolfgang Amadeus Mozart'ın "Alla Turca" adlı eseridir. Bu eser coşkulu, dinamik, akılda kalıcı ve kısa müzik cümlelerinden oluşmaktadır.*

⁷⁹ ÇETİNKAYA, Yalçın; Karşılaştırmalı Müzik Tarihi, Yayınlanmamış Ders Notları Haliç Üniversitesi, s.1.

*Yukarıda sözünü ettiğimiz dört önemli sütunun varlığı, Batı müziği tarihinde Klasik Dönem'in en "olmazsa olmaz" unsurlarıdır ve bu unsurlar, müziği teknik ve estetik açılardan da etkilemiştir.*⁸⁰

“Romantik” teriminin nedenini anlamak için biraz o döneme tekrar değinmek gereklidir. “Romantik döneme gelinceye kadar müzisyenler tamamen işverenlerine bağlı olarak çalışıyor kendilerine verilen sınırların dışına çıkamıyordu. Besteciler genellikle saray veya malikânelerde çalışıyor, bir anlamda patronları olan soylular tarafından verilen görevleri yapıyordu.”⁸¹ Çalıştıkları yerlerde diğer hizmetçilerle eşit koşullarda çalışıp yaşıyorlardı. Fransız devrimi sonrası, bestekârlar soylular, aristokratlar veya kilise için değil kendileri için çalışmaya başlıyordu.

Örnek olarak verilebilecek bestekâr Beethoven'dır.⁸² Kontrol altında bulunmaktan hoşlanmayan bağımsız ve özgür kişiliği ile Beethoven kendisini aristokrasinin hizmetinden çıkartarak aristokrasiyi kendi hizmetine alan ilk besteciydi ve benzeri daha önce görülmemiş bu hareketi ile kendisinden sonra gelen bestecilere izlemeleri gereken yolu gösteriyordu. Kendisini bütün bağlardan kurtararak dünya ile tek başına, bireysel olarak yüzleşen ve hatta zaman zaman tüm dünyayı karşısına alan bu tavrı ile Beethoven müzikte romantik anlayışın olgunlaşmasında büyük rol oynamıştır. Bu devrimsel hareketinden birkaç yıl sonrasında sadece soylulara verilen konserler, yerini halka verilen konserlere bırakır. Bu daha önce yukarıda da belirtildiği gibi, sadece müzikte değil, edebiyattan felsefeye kadar kültürün her alanında etkili olan bir akımdır.

Beethoven'ın eserlerinde virtüöziteyi öne çıkarması, müzikte "sanat sanat içindir" anlayışını yerleştirmesi, Chopin ve Schumann'ın piyanist olarak verdikleri eserler, bir çalgının sesinin, senfoninin akışı içinde çekici geldiyse, bu çalgı için senfoninin şeklini bozabilecek bir solo pasaj yazılabilmesi, dayatılmış kurallara karşı bir tepki gibidir.

Beethoven ile başlayan bu kopuşun getirdiği maddi kaynak sıkıntısını aşmak üzere yeni işler edinmeye başlar. Berlioz kütüphanecilik, Wagner müzik direktörlüğü, Schumann orkestra şefliği gibi ek işler yaparak geçinen bestecilerdendir. Maddi kaynakların yaratılması ve bestecilerin bağımsız eserler

⁸⁰ A.g.e., s.1.

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız; FINKELSTEIN, Sidney; “Müzik Neyi Anlatır”,Kaynak Yayınları, İstanbul, 1986, s. 94.

⁸² SAY, Ahmet; “Müzik Tarihi”, Müzik Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, 315-320.

üretebilir hale gelmesi ile birlikte romantizmin anahtar kelimesi olarak "ben" ortaya çıkar.

5. TÜRK MÛSİKİSİ SINIFLANDIRMALARININ KARŞILAŞTIRILMALARI

Daha önceki bölümlerde Türk Musikisi ve Batı Müziği olmak üzere iki ayrı müzik türünde araştırmacıların dönem anlayışları incelenmiş Batı Müziği'ndeki tarih sınıflandırmaları bir tabloda karşılaştırılarak benzeyen ve ayrılan noktalar belirlenmişti.

Daha önceki bölümler incelendiğinde Türk Musikisi tarih sınıflandırması yapan yazarları “Türk Musikisi Tarihi’ni yüzyıllar içinde inceleyenler” ve “Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyenler” olarak iki guruba ayrılabilceği görülmektedir.

Araştırmacılarından Yılmaz Öztuna, Nazmi Özalp, Ahmet Şahin Ak “Türk Musikisi Tarihi’ni yüzyıllar içinde inceleyenler” kategorisindedir. Ancak daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi Yılmaz Öztuna’nın, XIX. yüzyılı anlatırken söylediği “Romantik Türk Musikisi, Türk Musikisi tarihinde Arif Bey ekolüdür. Neoklasik Türk Musikisi’ni takib eden devredir”⁸³ değinmesi, Öztuna’nın Türk Mûsikîsi tarihini yüzyıllar olarak anlatmasına rağmen Ercüment Berker’in sınıflandırmasını kabul ettiği göstermektedir. Nazmi Özalp’in de çalışmasının başında Türk Musikisi’ni, Hazırlık dönemi, Klasik dönem, Romantik edebiyat dönemi, Son dönem, olarak sınıflandırdığını, ancak bu sınıflandırmayı hangi tarihleri kapsadığını belirtmediğini ve Türk Musikisi tarihini yüzyıllar içinde anlattığını tekrar hatırlatmalıyız. Yani, Öztuna ve Özalp aslında tarihsel bir sınıflandırma anlayışına sahipken, anlatımlarında yüzyıllık dönemleri esas almışlardır. Ahmet Şahin Ak ise çalışmasının başından sonuna Türk Musikisi Tarihi’ni yüzyıllar içinde incelemiştir.

Çalışmamızda yer alan “Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyenler” yazarların ise İhsan Akıner, Gültekin Oransay, Cınuçen Tanrıkorur (ilk sınıflandırması), E. Ünkan-B. Ünkan-N. Ünkan üçlüsü, Ercüment Berker, Onur Akdoğu ve Mustafa Cahit Atasoy’dur

Çalışmada sınıflandırması yer alan, ama “Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyenler” ve “Türk Musikisi Tarihi’ni yüzyıllar içinde

⁸³ Yılmaz Öztuna; Türk Mûsikîsi Teknik ve Tarih, Türk Petrol Vakfı Lâle Mecmuası, İstanbul-1987, s: 95.

inceleyenler” kategorilerinde Cinuçen Tanrıkorur (ikinci yaklaşımı), Walter Feldman, Ali Uçan ve Gültekin Aydoğdu’nun isimlerine değinmemiz dikkati çekecektir.

Cinuçen Tanrıkorur (ikinci yaklaşımı), Walter Feldman, sadece Osmanlı dönemini sınıflandırmıştır, Türk Musikisi’nin başlangıcının daha öncelere gitmesi ve Osmanlı’da yaşamayan Safiyüddün, Meragi, Golam Şadi gibi isimler düşünüldüğünde bizim çalışmamıza göre eksiktir. Ali Uçan’ın sınıflandırması ise Türklerin kurduğu uygarlıkları kıstas almıştır, sadece bir türü yani Türk Musikisi’ni değil çağlar boyunca yaşayan Türk Uygarlıklarını kapsayan Türk Müzik Kültürü sınıflandırmasıdır. Gültekin Aydoğdu’nun çalışması ise (çalışmada yer almasının yegâne sebebi günümüzde en kolay ulaşılan ve kullanılan kaynak olan internette, en popüler sitelerden birinde yer almasıdır) daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi, bilimsel nitelik taşıması, hatalarla dolu olmasıdır.

“Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyen” araştırmacıların görüşlerini karşılaştırıp, ayrılan ve birleşen noktalarını yorumlayabilmek için Bir önceki bölümde Batı Müziği’ne yaptığımız gibi, tablolama yöntemini kullanmak en uygunu olacaktır. “Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyenler” kategorisinde yer alan İhsan Akıner’in, “İslamiyet’ten Önce” ve “İslamiyet’ten Sonra” olarak yaptığı sınıflandırma, sadece temel öğeleri kapsayıp ayrıntıya girmedigi için tablomuzda yer almamıştır.

Tablo 5.1. Türk Mûsikisi Dönem başlıklarının karşılaştırılması.

	Gültekin Oransay	Cinuçen Tanrıkorur	E. Ünkan B. Ünkan N. Ünkan	Ercüment Berker	Onur Akdoğu	Mustafa Cahit Atasoy
İSLAMİYET ÖNCESİ			-	Hazırlık Dönemi (???-XIV.yy)	Oluşum Dönemi (- 1453)	Hazırlık Dönemi (Başlangıçtan, Merâğalı Abdülkadir'e)
10. YÜZYIL	Oluşum Evresi (1520 Öncesi)	-	İlk bilimsel dönem (Başlangıç ve Hazırlık dönemi) (900 -1450)	Hazırlık Dönemi	Oluşum Dönemi	Hazırlık Dönemi
11. YÜZYIL	Oluşum Evresi	-	İlk bilimsel dönem (Başlangıç ve Hazırlık dönemi)	Hazırlık Dönemi	Oluşum Dönemi	Hazırlık Dönemi
13. YÜZYIL	Oluşum Evresi	Ön Klasik Dönem (XIII.yıl ortalarında başlar)	İlk bilimsel dönem (Başlangıç ve Hazırlık dönemi)	Hazırlık Dönemi	Oluşum Dönemi	Hazırlık Dönemi

14. YÜZYIL	Oluşum Evresi	Ön Klasik Dönem	İlk bilimsel dönem (Başlangıç ve Hazırlık dönemi)	Ön-Klasik Dönem (XIV.yy-XVII.yy)	Oluşum Dönemi	Klasik Öncesi Dönem (Merâğalı Abdülkadir'den, İtri'ye)
15. YÜZYIL	Oluşum Evresi	Ön Klasik Dönem	İlk bilimsel dönem (Başlangıç ve Hazırlık dönemi) İlk Klasik dönem (1450-1720)	Ön-Klasik Dönem	Oluşum Dönemi Gelişim Dönemi (1453-1730)	Klasik Öncesi Dönem
16. YÜZYIL	Oluşum Evresi Doruk Evresi (1520-1826)	Ön Klasik Dönem	İlk Klasik dönem	Ön-Klasik Dönem	Gelişim Dönemi	Klasik Öncesi Dönem
17. YÜZYIL	Doruk Evresi	Klasik Dönem (XVII. Yüzyıl ortası XVIII.yy ortasında başlar)	İlk Klasik dönem	Ön-Klasik Dönem Klasik Dönem (XVII.yy-XIX.yy ortası)	Gelişim Dönemi	Klasik Öncesi Dönem Klasik Dönem (İtri'den, İsmail Dede'ye)
18. YÜZYIL	Doruk Evresi	Klasik Dönem Neo-Klasik Dönem (XVIII.yy ortası XIXyy başı)	Son Klasik dönem (1700-1880)	Klasik Dönem	Gelişim Dönemi Doruk Dönemi (1730-1826)	Klasik Dönem Neo-klasik Dönem (İsmail Dede'den, Hacı Arif Bey'e)
19. YÜZYIL	Doruk Evresi Unutulma Evresi (1826'dan beri)	Romantik Dönem (XIX.yy ortası-XX. yy başı)	Son Klasik dönem Yeni Klasik dönem (1850'den günümüze de kapsayan dönem)	Klasik Dönem Neo-Klasik Dönem (XIX. yy ortası-XIX. yy sonları) Romantik Dönem (XIX. yy sonlarından XX. yy ortalarına doğru)	Doruk Dönemi Değişim Dönemi (1826-1923)	Neo-klasik Dönem Romantik Dönem (Hacı Arif Bey'den, Hüseyin Saadettin Arel'e)
20. YÜZYIL	Unutulma Evresi	Çağdaş Dönem (XX. yüzyıl başından itibaren)	Yeni Klasik dönem	Romantik Dönem Reform Dönemi (XX. yy ortalarından günümüze)	Değişim Dönemi Atılım Dönemi (1923-1943) Yeni Dönem (1943'den günümüze)	Romantik Dönemi Reform Dönemi (Hüseyin Saadettin Arel'den Günümüze)

Tablo 5.1.'i incelediğimizde “Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyen” araştırmacıların terim kullanımında iki farklı yaklaşımda olduğu görülür.

Birinci yaklaşımdaki yazarlar, (Cinuçen Tanrıkorur, E. Ünkan-B.Ünkan-N. Ünkan, Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy,) sınıflandırmalarında “Klasik”, “Yeni-Neo Klasik” gibi Batı Müziği Tarihi sınıflandırmalarında kullanılan terimleri kullanmışlardır. Bu yazarlardan Cinuçen Tanrıkorur, Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy’un çalışmalarında “Klasik” teriminin yanında yine Batı Müziği Tarihi sınıflandırmalarında kullanılan “Romantik” teriminin yer alması dikkat çekicidir.

“Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyen” araştırmacılardan Gültekin Oransay, Onur Akdoğu, ise çalışmalarında “Klasik”, “Romantik” veya Batı Müziği Tarihi sınıflandırmalarında kullanılan başka bir terim yer almamaktadır. Bu yüzden bu yazarların Cinuçen Tanrıkorur, E. Ünkan-B.Ünkan-N. Ünkan, Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy’dan ayrılarak ikinci bir yaklaşıma sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Bu iki farklı yaklaşımın ortak olan ve ayrılan yönlerini belirtmek gerekirse:

1- Tüm yazarlarda (Cinuçen Tanrıkorur hariç), Türk Musikisi bir oluşum evresi geçirmiştir. İkinci yaklaşımdaki araştırmacılardan Gültekin Oransay bu evrenin 1520 yılı öncesi olduğunu belirtirken, Onur Akdoğu 1453 yılına kadar olduğunu belirtir. Birinci yaklaşımdaki yazarlardan Mustafa Cahit Atasoy da bu dönemin Merâgalı Abdülkadir’e kadar sürdüğünü söylemektedir. Ercüment Berker’e göre bu dönem 14. yüzyıl’a kadar sürmüştür. Bu tarih Merâgalı Abdülkadir’in ortaya çıktığı ve nazari kurallarını ortaya koyduğu tarihe denk gelmektedir. E. Ünkan-B.Ünkan-N. Ünkan, ise bu dönemi 1450 yılına kadar olduğunu söyler.

Özetlemek gerekirse “Türk Musikisi Tarihi’ni Sınıflandırarak inceleyen” tüm araştırmacılara göre (Cinuçen Tanrıkorur hariç), Türk Musikisi bir oluşum evresi geçirmiştir. Bu evre Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy’a göre 14. yüzyıla kadar sürmüştür. E. Ünkan-B.Ünkan-N. Ünkan ve Onur Akdoğu bu dönemin 15. yüzyıl ortasına kadar sürdüğünü belirtirken, Gültekin Oransay’a göre bu dönem 16. yüzyıl ilk çeyreğine kadar sürer.

2- Hazırlık döneminden sonra gelen dönem birinci yaklaşımdaki araştırmacılara göre “Ön klasik” (Cinuçen Tanrıkorur, Ercüment Berker), “Klasik Öncesi” (Mustafa Cahit Atasoy) veya “İlk Klasik” (E. Ünkan-B.Ünkan-N. Ünkan) olarak adlandırılan dönemdir. Ünkanların kullandığı “ilk” kelimesi yabancı dilde kullanılan “pre” kelimesinin bir çevirisi gibidir. “pre” kelimesi hem “ilk” hem “ön”

hem de “öncesi” olarak Türkçe’ye çevrilebilir. Burada kullanılan terimler “pre-klasik” gibi bir terimin Türkçe’ye farklı çevirileri gibidir.

Bu dönem Cinuçen Tanrıkorum, Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy’a göre 17. yüzyıl ortasına kadar sürer. Atasoy’un değinmesinden bu tarihin İtri’ye kadar sürdüğünü anlıyoruz. Ünkanlar’a göre ise bu dönemin bitişi 18. yüzyılın başıdır.

“Pre-Klasik” dönemden sonra gelen dönem birinci yaklaşımdaki yazarlardan Cinuçen Tanrıkorum, Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy’a göre “Klasik”, dönemdir. Cinuçen Tanrıkorum bu dönemin 18. yüzyıl ortasına kadar olduğunu belirtirken, Mustafa Cahit Atasoy İsmail Dede’ye kadar olduğunu söyler. Ercüment Berker ise bu dönemin 19. yüzyıl ortasına kadar sürdüğünü belirtir.

Cinuçen Tanrıkorum, Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy’a göre “Klasik” dönemden sonra gelen dönem “NeoKlasik”, dönemdir. Cinuçen Tanrıkorum bu dönem 18. yüzyıl ortası 19.yüzyıl başı arasındadır. Mustafa Cahit Atasoy’a göre İsmail Dede'den, Hacı Arif Bey'e kadar süren “NeoKlasik” dönem Ercüment Berker’e göre 19. yüzyıl ortasından sonlarına kadar sürmüştür.

Ünkanlar’ da 1700-1880 yıllarını kapsayan bu döneme “Son Klasik Dönem” adını vermişlerdir

Ünkanların “Son Klasik Dönem” adı verdikleri bu dönemde Cinuçen Tanrıkorum, Ercüment Berker, Mustafa Cahit Atasoy’a göre “Romantik Dönem adı verdikleri” bir dönem yaşanmıştır. Cinuçen Tanrıkorum bu dönemin 19. yüzyıl ortası 20. yüzyıl başı arasında yaşandığını söyler. Mustafa Cahit Atasoy’a göre Hacı Arif Bey'den Arel’e kadar süren “Romantik Dönem” Ercüment Berker’e göre 19. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür.

Birinci yaklaşıma sahip yazarlar, bundan sonraki yaşanan dönemin isimlendirilmesinde hemfikir değillerdir. Cinuçen Tanrıkorum bu dönemi “Çağdaş Dönem” (XX. Yüzyıl başından itibaren) olarak adlandırırken, Ercüment Berker, “Reform Dönemi” (XX. yy ortalarından günümüze) adını vermiştir. Mustafa Cahit Atasoy bu dönemin isminde Ercüment Berker’le aynı fikirdeyse de bu dönemin Hüseyin Saadettin Arel’den günümüze yaşanan zaman dilimini kapsadığını belirtir. Ünkan’lar ise, 1850’den başlayan günümüzü de kapsayan dönemi “Yeni Klasik Dönem” olarak adlandırmışlardır.

Özetleyecek olursak, birinci yaklaşıma sahip bulunan yazarlar benzer terimleri kullansalar da, dönemlerin başlangıç ve bitiş tarihlerinde aynı fikir de değillerdir. Ancak, biraz dikkat edildiğinde Itri, Dede Efendi, Arif Bey gibi Türk Musikisi'ne yön veren isimlerin sınıflandırma sırasında (ismi kimi zaman anılmasa da) dikkate alındığı ve dönemlendirilme sırasında bu isimlerin Türk Musikisi'nde yarattığı değişimlerin göz önünde bulundurulduğu gözden kaçmayacaktır.

3- İkinci yaklaşımdaki yazarlardan Gültekin Oransay, Türk Musikisi Tarihi'nde "Oluşum" döneminden sonra "Doruk Evresi" (1520-1826), "Unutulma Evresi" (1826'dan beri) olarak iki dönemin daha yaşandığını belirtmiştir.

Onur Akdoğu "Oluşum Dönemi" sonrasında yaşanan dönemlerin "Gelişim Dönemi" (1453-1730), "Doruk Dönemi" (1730-1826), "Değişim Dönemi" (1826-1923), "Atılım Dönemi" (1923-1943), "Yeni Dönem"(1943'den günümüze) olduğunu söyler.

Bu iki araştırmacı da ortak nokta Osmanlı'da batılılaşmanın başlamasıdır. Gültekin Oransay batılılaşmayla beraber Türk Musikisi'nin unutulmaya başlandığını söylese de, Akdoğu aynı fikir de değildir. Akdoğu'ya göre batılılaşma Türk Musikisi'nde değişimi başlatmıştır.

Buraya kadar incelediğimiz görüşleri özetlemek gerekirse iki farklı yaklaşımda ki yazarların anlatımlarında belirli tarihler ve bu tarihte yaşamış kişiler öne çıkar. Bunları kronolojik olarak sıralarsak Türk Musikisi Tarihi'ne şekil veren kişiler olaylar aşağıdaki gibidir:

- 1- Meragi. (15. yüzyıl)
- 2- Hafız Post ve Itri'nin yaşadığı dönem. (17. yüzyıl)
- 3- İsmail Dede Efendi.(18 ve 19. yüzyıl, III. Selim Dönemi ve sonrası)
- 4- Muzıkayı Humayun'un kuruluşu. (Osmanlı'da Batılılaşma. 19. yüzyıl)
- 4- Hacı Arif Bey. (19. yüzyıl.)
- 5- Hüseyin Saadettin Arel. (20. yüzyıl)

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Giriş bölümünde değindiğimiz gibi “Bir bilim dalı veri toplama, adlandırma, sınıflandırma, hipotez kurma, deneme ve değerler dizisi oluşturma ve kuram-yasa aşamalarını kapsayan bir yöntem piramidi ile çalışır.” Bu yüzden bir tarih anlatılırken sınıflandırma çalışmasının yapılması da bir gereklilik olarak karşımıza çıkar. Ne yazık ki bugüne kadar yapılan tarih sınıflandırmaları Türk Mûsikîsi çevrelerince ittifakla kabul görülmemiştir. Yaygın olarak en çok bilinen sınıflandırma çalışması olan Ercüment Berker ve Cinuçen Tanrıkorur’un sınıflandırmaları olmasına rağmen, dönemleri anlatırken kullandıkları isimler yüzünden (Neo-Klasik Dönem, Romantik Dönem gibi...) farklı araştırmacılar tarafından eleştirilmişlerdir.

Batı Müziğinde ve Türk Musikisi’nde sınıflandırmalarını tek tek incelediğimiz bölümler göz önüne alındığında Batı Müziği Tarihi konusunda yazan araştırmacıların isimler ve tarihlere yaklaşımlarında ortak görüş sahip oldukları ortaya çıkmaktadır.

Türk Musikisi konusunda araştırma yapanlar ise isimler ve tarihlerde birbirine uzak görülse de bir önceki bölümde belirtildiği gibi aslında bazı önemli tarihi noktalar ve isimlerde aynı fikirdedirler. Bu noktada isimler aşağıdaki gibidir:

- 1- Meragi.
- 2- Hafız Post ve İtri’nin yaşadığı dönem.
- 3- İsmail Dede Efendi.
- 4- Muzıkayı Humayun’un kuruluşu. (Osmanlı’da Batılılaşma)
- 4- Hacı Arif Bey.
- 5- Hüseyin Saadettin Arel.

Bu isimler ve tarihlerin bir veya bir kaçını tüm araştırmacılarda Türk Musikisi Tarihine yön veren öğeler olarak yer almaktadır. Sınıflandırmalardaki tarih ve isimlendirmelerdeki farklılıkların araştırmacıların anlayış farklarından geldiği

muhakkaktır. Arel ekolünden gelenlerin isimlendirmede ortak fikirde olmalarına rağmen tarihlerde anlaşamadıkları dikkat çekicidir.

Batı Müziğinde ve Türk Musikisi'nde sınıflandırmada kullanılan ortak kullanılan kavramlar şunlardır:

1- Klasik Dönem:

Batı Müziği Tarihi'nde bu dönem, 18. Yüzyıl'da başlar. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde sona erer. Bu dönemde yaşayan önemli bestecilerden Carl Philipp Emanuel Bach, Ludwig van Beethoven, Andrea Luchesi, Wolfgang Amadeus Mozart, Christoph Willibald Gluck ve Franz Josef Haydn'nın isimleri öne çıkar. Araştırmacılar, Klasik dönem bestecilerinin yeni bir melodik yapı ortaya çıkardıkları konusunda hem fikirdir. Melodik form birçok değişik şekilde işlenip ele alınabiliyordu. Melodi ve bas çizgisi arasındaki barok dönemden kalan karakteristik kutuplaşma anlayışından tamamen vazgeçilmiş, her ikisi de melodinin eşdeğer parçası haline gelmiştir. Bu anlayışla dört sesli form kuralı olarak kabul edilmiştir.

Türk Musikisi'nde ise bu dönem 17. yüzyıl ile 19. ilk çeyreğinde sona eren İtri ile Dede Efendi'nin yaşadığı dönemdir. Kimi araştırmacı Dede Efendi ve öğrencileriyle yaşanan dönemi Neo Klasik olarak adlandırmışlardır. Yazarlar bu dönemde yaşanan gelişimin melodinin işlenmesinde ve üslupta olduğunu belirtir.

Batı Müziği'nde de Türk Musikisi'nde de birbirine yakın tarihlerde başlayan ve biten Klasik Dönem'in başlangıç ve bitiş sebepleri farklıdır. Batı Müziği'nde ki bitiş tarihi müzikal anlayışla ilgili iken, Türk Musikisi'ndeki bitiş tarihi, Batılılaşma'nın sonucu kurulan Muzika'yı Humayun'un kuruluşu sonucu oluşan kültürel değişim ile ilgilidir. Muzika'yı Humayun'un kuruluşu yazarlar tarafından bir değişimin başlangıcı olarak kabul edildiği muhakkaktır. Türk Musikisi Tarihi incelendiğinde gerçekten böyle olduğu anlaşılacaktır.

2- Romantik Dönem:

Batı Müziği Tarihi'nde bu dönem, 18. Yüzyıl'da başlar. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde sona erer. Bu dönemde yaşayan önemli bestecilerden Johannes Brahms, Carlos Gomes, Frédéric François Chopin, Georges Bizet, Franz Liszt, Gioacchino Rossini, Franz Schubert, Robert Schumann isimleri öne çıkar. Araştırmacılara göre dönemin özelliği, müzikal formda büyük bir yenilenme olmasa da uzun ve

açıklarcasına tekrar edilen ve işlenen melodiler, armoni, enstürmantasyon, ritmdeki esneklik bu döneme ait yapılan müziğin ortak noktasıdır.

Türk Musikisi'nde araştırmacıların Romantik Dönem adını verdikleri evre ise Hacı Arif Bey ile başlayan dönemdir. Bu dönemde şarkı formu öne çıkmıştır. Hacı Arif Bey'den önce Sâdullah Ağa, Mustafa Çavuş gibi büyük bestekârların şarkı örnekleri bugün repertuarlarda yer alsa da, "Şarkı" çok rağbet edilmeyen ve basit olarak değerlendirilen bir formdu. Arif Bey, adeta büyük formların, büyük usul ve terennüm gibi kısımlarını çıkartmış, halka daha yakın bir samimiyet havası içinde, ama yine melodik ve sanatsal değerler taşıyan bir musiki yapmak istemiştir. Arif Bey, Şarkı Formuna yenilikler getirmiş ve sevilmesine sebep olmuştur. Halkın gösterdiği ilgi sonucu birçok bestekâr Hacı Arif Bey'i takip etmiş ve bu formda Hacı Arif Bey'in anlayışıyla Şarkı Formu'nda eserler vermişlerdir.

Klasik Dönemde olduğu gibi Romantik Dönem de Batı Müziği'nde de Türk Musikisi'nde de birbirine yakın tarihlerde başlar ve biter. Ancak yukarıdaki satırlardan anlaşılabilceği gibi ikisinin de birbiriyle bir bağı bulunmamaktadır.

Türk Mûsikîsi'nin dönemleri anlatılırken Batı Müziği tarihçilerine öykünülmesini Yalçın Çetinkaya şu sözlerle eleştirir:

"Son dönemlerde birçok Türk müziği bilimcisi, dönemlendirme çalışması yapmaktadır. Bunlar arasında Türk müziği tarihini sanayileşmeyle açıklamaya yönelik çalışmalar da bulunmaktadır. Sanayileşme Öncesi Türk Mûsikîsi, Sanayileşme Sonrası Türk Mûsikîsi gibi... Bu çok âfâkî, tamamen Batı sanayileşmesi örnek alınarak düşünülmüş ve hiçbir bilimsel gerçeğe dayanmayan dönemlendirmenin de yeterli olmadığını söylemek gerekmektedir. Bir kere Osmanlı'da, Batı'daki gibi bir sanayi devrimi olduğundan sözetmek mümkün değildir. Varsayalım ki Osmanlı'ya sanayi geldi, toplumsal yaşamı etkiledi. Müziğimizi incelediğimizde sanayileşmenin ve yeni teknolojinin müziğimize en küçük bir etkisi dahi olmadığını görürüz. Meselâ Batı'da sanayileşme ve teknolojik yenilikler, geleneksel olanı yok etmeye çalışmış, "Fütürizm" adı verilen ve teknolojik sesleri senfonik orkestralarda elde ederek yeni bir müzik türü elde etmeye çalışan akımlar ortaya çıkmıştır. Bu dönem müzisyenleri, uçak, otomobil gibi teknoloji ürünü aygıtların seslerini senfoni orkestrasında çıkarabilen enstrumanlar geliştirmişlerdir ve gerçekten teknolojik gelişim, Batı müziğinde yeni türlerin ortaya çıkmasına sebep

olmuştur. Peki, Osmanlı'da ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde teknolojik gelişmeler, Türk müziği makamlarında ve bu makamların uygulanışında yenilikler meydana getirmiş midir? Meselâ bir uçak veya otomobil gürültüsü, makine sesi, Türk mûsikîsi şarkılarında veya saz eserlerinde duyulmuş veya duyurulmuş mudur? Hayır! Böyle bir örneğe rastlamıyoruz. O halde sanayileşmenin, Türk müziği üzerinde bir etkisi olduğu söylenemez ve sanayileşmeden yola çıkarak bir dönem çalışması yapılması da bu çalışmayı yapamı doğru yerlere götürmez.

Belki de bütün bunları bir yana bırakıp, Türk mûsikîsinde dönemlendirmeye ilgili çalışmaları tarihler ve olaylar üzerinden değil, besteciler üzerinden de yapabiliriz. Eğer böyle bir çalışma yapılacaksa, süreci Abdülkadir Merâgî ile başlatmak mümkün olabilir. Her ne kadar ona ait olduğu ileri sürülen eserler hakkında kesin bir kanaat sahibi değilsek de, Merâgî'nin, Türk mûsikîsi açısından çok önemli bir şahsiyet olduğu gerçeğini göz ardı edemeyiz. Süreci Merâgî'den başlatır 20. yüzyıla kadar uzatırsak, müzisyenler üzerine kurulu şöyle bir dönemlendirme listesi oluşturabiliriz:

- 1. Abdülkadir Merâgî (14 ve 15. yüzyıl)*
- 2. İtrî (17. yüzyıl)*
- 3. II. Selim (18 ve 19. yüzyıl)*
- 4. Hamamîzâde İsmail Dede Efendi (18 ve 19. yüzyıl)*
- 5. Hacı Arif Bey (şarkı formuna kazandırdığı zenginlik ve “yaratıcılık” açısından) (19. yüzyıl)*
- 6. Tanbûrî Cemil Bey (enstruman icrâsındaki yenilikçiliği ve “yaratıcılık” açısından) (19 ve 20. yüzyıl)*
- 7. Münir Nureddin Selçuk ve/veya Sadedin Kaynak (20. yüzyıl)*

Bu şahısların her biri kuşkusuz Türk mûsikîsi için büyük öneme sahiptirler ve kendi dönemlerinin adeta birer “kutbu” mahiyetindedirler. Diğer besteciler de elbette büyük önemi hâizdir, ancak bu besteciler hem kendi dönemlerine hem de gelecek dönem bestecilerine etki etmiş mûsikî üstadlarıdır.’’⁸⁴

⁸⁴ ÇETİNKAYA, Yalçın; Karşılaştırmalı Müzik Tarihi, Yayınlanmamış Ders Notları Haliç Üniversitesi, s. 5.

Çeşitli araştırmacılar, sınıflandırma yapmak yerine yüzyıllar içinde anlatımın uygun olduğunu söyleseler de sınıflandırma, bilimde mutlak yapılması gereken bir çalışmadır. Türk Müziği müzikoloji tarihinde başlangıcından beri kullanılan sınıflandırma metodunun (örneğin Maragalı Abdülkadir'in çalgıları anlatırken sınıflandırmayı kullanması) tarih için kullanılamayacağının kabul edilmesi, bilimsel bir görüşten çok, birikim eksikliğinden kaynaklanan bir görüştür.

Araştırmamızın sonucunda:

- Arel ekolünden gelen Öztuna, Berker, Özalp ve Atasoy'un sınıflandırmalarında benzerliği aşan terminolojinin kullanıldığı görülmüştür.

Her ne kadar, Öztuna ve Özalp tarih anlatımını yüzyılları baz alarak gerçekleştirmiş olsalar da, anlatımları sırasında kullandıkları “Romantik”, “Neoklasik” gibi terimlerin Berker'in yaptığı sınıflandırmayı kabul ettikleri anlaşılmaktadır.

- Tannkorur'un sınıflandırma konusunda yaptığı iki çalışmaya ulaşılmıştır. İlk sınıflamasında, Arel ekolündeki Berker ve Atasoy'da gözlemlenen dönem anlayışı ile karşılaşılmıştır. Tannkorur'un daha sonra yayınlanan Osmanlı Döneminde Türk Musikisi adlı kitabında Türk Mûsikîsi Dönemlerini daha farklı ele aldığı, yeni fikirlerini belirttiği gözlemlenmiştir.
- Ercüment Berker, Cahit Atasoy ve Cinuçen Tanrıkorur'un sınıflamalarında bestecilerin dönemleri başlatan ve sonlandıran unsurlar olduğu görülmüştür.

Elbetteki, dönemlerin oluşmasında bestecilerin üslupları müzik anlayışları çok önemlidir. Ancak Türk Mûsikîsinde müzik yazılarının çok kullanılmamış olması ve geleneğinde varolan meşk sistemi sebebiyle bestelerin asıl hallerini koruyup koruyamadıktan bilinmemektedir. Ustaya olan saygıdan ötürü, bir öğrenci yaptığı besteyi ustasına atfetmiş ve onun adını tarihe geçirmiş olabilir. Günümüzde Türk Mûsikîsi tarihi konusunda kaynak sıkıntısı çekildiğinden, çeviri yazımlar henüz tamamlanmadığından, bestelerin ilk halini tespit etmek hayli zor gözükmektedir.

- Onur Akdoğu'nun sınıflaması Tarihsel olaylara göre yapılan sınıflamalardan biridir. Akdoğu'nun sınıflamasında Türk tarihinde yaşanan önemli tarihsel olayların belirleyici unsur olduğu tespit edilmiştir.
- Ali Uçan'ın sınıflandırması Türk Müzik kültürünün evrimini ele almaktan çok etkin Türk Devletleri ve uygarlıkları müzik kültürü başlıklarını taşımaktadır. Sınıflandırmada yer alan uygarlıklardan birçoğundan kalan bir müzik eseri olmadığı düşünülürse ve her uygarlıkta olası bir çok müzik türünün barınabileceği göz önünde tutulursa, daha küçük bölümlerde incelenmesi gereken bir sınıflandırma olduğu muhakkaktır. Ve bu yönden eksiktir.
- Ahmet Şahin Âk'ın sınıflamasının yukarıda anlatılan çeşitli dönem anlayışlarını birlikte kullanarak, özgün olmayan ve eklektik bir sınıflama yaptığı ve eserinin özgün olmadığı belirlenmiştir.

Türk Mûsikîsi Konservatuarı'nın daha yeni (kuruluşu 1976), akademik alanda Türk Mûsikîsi çalışmalarının 1990 yılında başlaması (İTÜ. TMDK Müzikoloji bölümünün kurulması ile) müzikoloji Akademik kurumların yeni Müzikoloji çalışmalarının yakın zamanda hareketlilik kazanması, Türk Mûsikîsi tarihinin yeni aydınlanmaya başlaması, eski dönemlerle ilgili bilgilerin sağlam temellere dayanmaması, Türk Mûsikîsi tarihinin detaylı olarak henüz yazılamaması gibi nedenlerden dolayı, Türk Mûsikîsi'nde dönemler henüz netlik kazanmamıştır.

Çeviri yazımı yapılmamış kaynakların, çeviri yazımı yapılmalı, besteciler temel alınacaksa eserlerde melodik, form ve estetik açılardan analizler yapılmalı, disiplinler arası çalışmalar yapılarak örneğin; arkeolojik kazılardan faydalanarak, edebi akımlardan faydalanılarak geçmişe ışık tutulmaya çalışılması gerekmektedir.

Bu çalışmada bir dönem anlayışı ortaya koymak amaçlanmamış, var olan sınıflamalar tespit edilerek, bu sınıflamaları, nelerin oluşturduğu gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu ve benzer çalışmaların, yeni yapılacak çalışmalar için araştırmacılara kaynaklık edeceği, çözüm için atılacak olumlu bir adım olabileceği düşünülmektedir.

Türk mûsikîsi tarihinin ille de bir dönemlendirmeye tâbî tutularak okunması şart mı? Bu dönemlendirmenin yapılması gerekiyorsa, bu, Batılı müzikbilimcileri kopya ederek ve onların kullandığı kavramları kullanarak mı yapılmalıdır? Belki ilk soru için “şart değil ama Türk mûsikîsinin müzikbilimsel açıdan daha titizlikle

yeniden çalışılması gerekir, bu bakımdan da önemli ve gereklidir” cevabı verilebilir. Ama ikinci soru için verilecek cevap, Türk mûsikîsi tarihini araştırırken mutlak surette kendi kültür ve medeniyet standartlarımıza uygun kriterler, kavramlar geliştirmek zorunda olduğumuz ve kendi mûsikî tarihimizi “klasik, neo klasik, romantik” gibi, batı Msiksi tarihinin sınıflandırılmasında kullanılan ve bizim mûsikî araştırmacılarımız tarafından batıdan kopya edilmiş olan yöntem ve kavramlarla araştırmamız gerektiğine dir bir cevap olmalıdır.

KAYNAKÇA

AK, Ahmet Şahin; “Türk Musikisi Tarihi”, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003

AKDOĞU, Onur, “Türk Müziği Tarihi'nde DÖNEMLER”, <http://www.onurakdogu.com/tarih.htm>, Aralık 2006.

AKDOĞU, Onur; “Musiki Online'da Feridun Öney kaynaklı yayınlanan yanlış dönem anlayışlarına yanıt olmak üzere) - Türk Müziği Tarihi'nde DÖNEMLER”, <http://www.sevcanorhan.com/PaylasimlarDetay.asp?ID=1>, Aralık 2006.

AKINER, İhsan; “Musiki Tarihimize Umimi Bir Bakış”, Türk Musikisi Dergisi, Sayı: 14 - 22, İstanbul, ?.

AKSOY, Bülent; “Avrupalı Gezinler Gözüyle Osmanlılarda Musiki”, Pan Yayınları, İstanbul, 1994.

ATAMAN, Ahmet Muhtar: “Musiki Tarihi”, Yayınevi: Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1947.

ANONİM; “Aday Öğretmen Kılavuzu Bilimsel Yöntem: Bir Süreç Yaklaşımı”, www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/kitaplar/ilkfen/ogr/aday10.doc, Nisan 2006.

ANONİM; “Türkiye Bilimler Akademisi'nin Program İle İlgili Genel Görüş Ve Önerileri” www.tuba.gov.tr/files_tr/haberler/mufredat.doc, Nisan 2006.

ATASOY, Mustafa Cahit; “Kültür ve Medeniyet Açısından Osmanlılar Dönemindeki Türk Musikisi”, Osmanlı Ansiklopedisi c.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s:775, 781.

AYDOĞDU, Gültekin, “Türk Mûsikîsi Tarihinde Dönemler”, <http://www.turkmusikisi.com/arastirmalar/donemler.htm>, Aralık, 2006.

ÇELEBİOĞLU, Emel; “Tarihsel Açıdan Evrensel Müziğe Giriş”, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1986.

ÇELİK, Ahmet Emre; “Türk Musikisi Tarihinde Sınıflandırma”, <http://arsiv.sazvesoz.com/sayi002/019.html>, Aralık 2006.

ÇELİK, Ahmet Emre; Özel Görüşme, İstanbul, Aralık 2007.

ÇETİNKAYA, Yalçın; Karşılaştırmalı Müzik Tarihi, Yayınlanmamış Ders Notları Haliç Üniversitesi.

FELDMAN, Walter; “Music of the Ottoman Court: Makam, Composition and the Early Ottoman Instrumental Repertoire”, VWB--Verlag für Wissenschaft und Bildung, Berlin 1996.

GÜNTEKİN, Mehmet; “Osmanlı'da Musiki ve ‘Hikmete dair Fenn'in’ ‘Son Osmanlıları’”, Osmanlı Ansiklopedisi, c.X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s:657.

İLYASOĞLU, Evin; “Zaman İçinde Müzik”, Yapı kredi Yayınları, İstanbul, 1994.

KARADENİZ, Şirin; “Türk Müziği’nde Dönem Anlayışı”, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

MCKINNEY, Howard D.- ANDERSON, W. R.; “Music in History: The Evolution of an Art”, American Book Company, ?, 1949.

MEYDAN LAROUSSE; Sabah Yayıncılık, İstanbul, 1992.

ORANSAY, Gültekin; Musiki Tarihi - II.Sınıf, Yaykur, Ankara, 1976.

ÖNEY, Ferudun; “Mûsiki Tarihi Ders Notları”, (Teksir), İstanbul, 1999.

ÖZTUNA, Yılmaz; “Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

ÖZTUNA, Yılmaz; “Türk Mûsikîsi Teknik ve Tarih”, Türk Petrol Vakfı Lâle Mecmuası, İstanbul, 1987.

ÖZALP, Nazmi; “Türk Mûsikîsi Tarihi”, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2000

POPESCU-JUDETZ, Eugenia; “Prens Dimitrie Cantemir Türk Musikisi Bestekârı ve Nazariyatçısı”, Pan Yayınları, İstanbul, 2000.

SAY, Ahmet; “Müzik Tarihi”, Müzik Ansiklopedisi, İstanbul, 2000.

SUCHS, Curt; “Kısa Dünya Musikisi Tarihi”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1965.

TANRIKORUR, Cinuçen; “Osmanlı Dönemi Türk Musikisi” Dergah Yayınları, İstanbul, 2003.

UÇAN, Ali; “Geçmişten Günümüze Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü”, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 2000.

ÜNKAN, Emin, Bedia, Nevzat; “Türk Sanat Musikisinde Temel Bilgiler”, Kendi Yayını, İstanbul, 1984.

İNTERNET KAYNAKÇASI

[http://en.wikipedia.org/wiki/Piano_Concerto_No._3_\(Rachmaninoff\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Piano_Concerto_No._3_(Rachmaninoff)),

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Barok>

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Romanesk>

<http://www.alibris.com/search/classical/composer/Howard%20McKinney>

<http://www.ancyragazetesi.com/haber.asp?id=229>

<http://www.antiqbook.com/boox/dac/26039.shtml>

http://www.edebiyatogretmeni.net/bati_edebiyati_ve_edebi_akimlar.htm

<http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/ortacag.htm>

<http://www.kutuphanem.net/default.asp?islem=ara&nerden=0&r=3&kelime=golik%20mimari>

<http://www.tdk.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

03.03.1983 yılında İzmit’de doğdu. İlk orta ve lise eğitimini İzmit’de tamamladıktan sonra 2001 yılında İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı şan bölümünde eğitim görmeye başladı.2005 yılında lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı yıl, T.C Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Ana sanat dalı yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

Çeşitli dernek ve kuruluşlarda ud sanatçısı, korist ve solist olarak görev alan Oya İşboğa, eğitimi süresince, Prof. Dr. Alâeddin Yavaşca, Prof. Dr. Nevzat Atlığ, Yrd. Doç. Çetin Körükçü gibi değerli müzisyenlerden eğitim almıştır.

2004-2005 yıllarında Kanal D televizyonunda “Sinegraf Yapım” Osman Sınav’ın yönettiği Kapıları Açmak” dizisinde rol alan Bahar Yanılmaz’ın okuduğu gazelleri seslendirdi.2006-2007 yıllarında TRT 1’de yayınlanan haftalık Türk Müziği programı olan “Akşam Sefası”nda vokal ve solist olarak görev aldı.

2007 yılında yapılan “Şimdi Hatırda mıdır...” isimli solo albümünde TRT Kanun Sanatçısı olan, aynı zamanda İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı’nda uzun yıllar kanun öğreticisi olarak görev alan Nevzat Sumer ‘le çalışmıştır. Nevzat Sumer’in yönettiği İstanbul Klasik Türk Müziği Orkestrası’yla birçok konserler vermiştir.

2007 yılında ATV televizyonunda yayına giren ve hala devam eden “Sis Yapım” Tomris Giritlioğlu’ nun yönettiği “Hatırla Sevgili” adlı dizide rol alan Şehnaz Çakıralp tarafından okunan şarkıları seslendirmektedir.